

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

І.А.Семенець-Орлова

« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І
СВОБОД ЛЮДИНИ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ»

Виконала: студентка групи
С-8-21-Б1ПУА(4.0з)
спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Сіпун Марина Олексіївна
Керівник: PhD, доцент, Кузьменко Г.О.

АНОТАЦІЯ

Сіпун Марина Олексіївна. “Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод людини у публічному управлінні”.

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти “Бакалавр” із спеціальності “Публічне управління та адміністрування” - Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2025

У кваліфікаційній роботі визначено загально-теоретичні визначення правоохоронних органів держави в механізмі забезпечення прав і свобод людини. Розкрито роль правоохоронних органів в механізмі захисту прав і свобод людини. Запропоновано напрями вдосконалення діяльності правоохоронних органів в сфері захисту прав і свобод людини.

Ключові слова: правоохоронні органи держави, права і свободи людини, правоохорона діяльність, правова держава.

SUMMARY

Sipun Marina. "Law Enforcement Agencies in the Mechanism of Ensuring Human Rights and Freedoms in Public Administration".

Thesis for obtaining the level of higher education "Bachelor" in "Public Administration" - Interregional Academy of Personnel Management - Kyiv. 2025

The thesis defines the general theoretical definitions of law enforcement agencies of the state in the mechanism of ensuring human rights and freedoms. The role of law enforcement agencies in the mechanism of protection of human rights and freedoms is revealed. Directions for improving the activities of law enforcement agencies in the field of protection of human rights and freedoms are proposed.

Key words: law enforcement agencies of the state, human rights and freedoms, law enforcement activities, rule of law.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНО–ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	9
1.1. Історичні аспекти становлення та розвитку правоохоронних органів на теренах України.....	9
1.2. Понятійний апарат дослідження правоохоронних органів	15
1.3. Методологія розгляду сутності правоохоронних органів	19
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	21
2.1. Поняття та структура правоохоронних органів держави в реалізації прав і свобод людини.....	21
2.2. Способи забезпечення прав і свобод людини в правоохоронній діяльності	29
2.3. Специфіка діяльності правоохоронних органів в процесі забезпечення прав і свобод людини.....	33
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	38
3.1. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів.....	38
3.2. Зарубіжний досвід у сфері забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами.....	47
3.3. Вдосконалення механізму захисту прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів	61
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення прав і свобод людини визначає розвиток більшості країн на шляху політичної демократії, економічного прогресу та співробітництва, виступає одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав і свобод людини.

У сучасних умовах ефективне забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно – правових засад функціонування органів внутрішніх справ, зокрема гуманізацію діяльності поліції та підвищення її авторитету, побудову відносин між поліцією і народом на засадах партнерства, удосконалення форм, методів та засобів забезпечення прав і свобод людини тощо. Необхідність суттєвого підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері потребує ґрунтовного й послідовного наукового аналізу її організаційно – правових засад.

Розгляд теоретичних і практичних проблем забезпечення прав і свобод людини є одним із основних напрямів сучасних наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, що потребує інтегративного поєднання знань багатьох галузей юридичної науки. Проте особливе місце щодо забезпечення прав і свобод людини належить адміністративно – правовим засобам, використання яких здійснюється у сфері державного управління. Саме в цій сфері переважно реалізуються повноваження органів внутрішніх справ.

Проблеми забезпечення прав людини досліджувало багато вітчизняних учених – юристів: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Бітяк,

І.Л. Бородін, А.С. Васильєв, В.С. Венедиктов, І.П. Голосніченко, М.М. Гуренко, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, І.П. Козаченко, А.М. Колодій, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.В. Корнієнко, Ю.Ф. Кравченко, Є.Б. Кубко, А.С. Мацко, П.М. Михайлов, Н.Р. Нижник, В.Ф. Опришко, О.І. Остапенко, В.П. Петков, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, Ю.І. Римаренко, О.П. Рябченко, В.М. Самсонов, А.О. Селіванов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, М.М. Тищенко, О.Ф. Фрицький, О.Г. Фролова, В.В. Цветков, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа, О.Н. Ярмиш та ін. Разом з тим за час існування України як суверенної держави предметом самостійних наукових досліджень у вітчизняній юридичній науці виступали лише окремі організаційно – правові, зокрема адміністративно – правові питання діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини.

У зв'язку з цим актуалізується завдання комплексного наукового дослідження, спрямованого перш за все на визначення сутності, організації, форм та методів діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення прав і свобод людини. Актуальність дослідження базується також на необхідності подолання протиріччя між потребою застосування світових та європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини та відсутністю належного теоретико – методологічного й науково – прикладного підґрунтя реалізації нових підходів до вдосконалення правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ.

Мета і задачі дослідження. Метою дипломної роботи є створення теоретико – методологічних та науково – прикладних засад організації діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини, що включає розробку системи наукових поглядів, пропозицій організаційно – правового характеру, принципово нових підходів, моделей і технологій підвищення ефективності правоохоронної діяльності.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі необхідно було вирішити такі основні **завдання**:

- з'ясувати поняття та структуру правоохоронних органів держави в

реалізації прав і свобод людини;

- визначити способи забезпечення прав і свобод людини в правоохоронній діяльності;
- розкрити специфіку діяльності правоохоронних органів в процесі забезпечення прав і свобод людини;
- проаналізувати проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів;
- здійснити аналіз зарубіжного досвіду у сфері забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами;
- надати пропозиції щодо вдосконалення механізму захисту прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що формуються у сфері діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини.

Предмет дослідження становлять теоретико – методологічні та організаційно – правові засади діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Методи дослідження. У процесі роботи використано методи теоретичного та емпіричного дослідження, основними з яких є системний підхід, історичний, порівняльно – правовий, формально – юридичний, методи аналізу та синтезу (індукція і дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація), структурний аналіз, метод моделювання.

Системний підхід є методологічною основою всієї дипломної роботи і використовувався для встановлення закономірностей діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини. Історичний та формально – юридичний методи, порівняльно – правовий аналіз, індукція, аналогія та абстрагування застосовані окремо або в комплексі для визначення предмета дослідження, вдосконалення понятійно – категоріального апарату і розкриття методологічних категорій у предметній сфері дослідження, змістовної інтерпретації прикладних функцій органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини й удосконалення правових та

організаційних засад правоохоронної діяльності, для визначення сутності та видів прав і свобод людини як об'єкта правоохоронної діяльності.

Методи абстрагування, аналізу та синтезу й моделювання використано під час розробки пропозицій щодо вдосконалення механізму організаційно – правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ.

Науково – теоретичне підґрунтя дипломної роботи склали наукові праці фахівців у галузі філософії, соціології, загальної теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі й концепції зарубіжних учених. Положення та висновки дипломної роботи ґрунтуються на нормах Конституції України, чинних законодавчих та інших нормативно – правових актів, що визначають правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини, також міжнародно – правові акти та законодавство зарубіжних країн, досвід діяльності поліції яких у сфері забезпечення прав і свобод людини може бути використаний в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять також узагальнення практичної діяльності органів внутрішніх справ, аналіз політико – правових публікацій, довідкових видань, даних офіційної статистики, в тому числі й щодо забезпечення прав і свобод людини працівниками органів внутрішніх справ.

Наукова новизна обумовлена поставленими завданнями і полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо можливих шляхів удосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини в правоохоронній діяльності. В результаті проведеного дослідження вироблено теорію організації діяльності правоохоронних органів у зазначеній сфері, сформульовано ряд наукових положень та висновків.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дипломній роботі висновки та положення можуть бути використані під час розробки стратегій реформування системи правоохоронних органів, центральними та місцевими органами виконавчої влади для підготовки рекомендацій щодо

вдосконалення правоохоронної діяльності, у процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ. Сформульовані у роботі основні положення та проаналізований матеріал можуть бути використані у таких сферах:

- ✓ у правозастосовчій сфері використання одержаних результатів дозволить поліпшити практичну діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини;

- ✓ у навчальному процесі матеріали роботи доцільно використовувати під час лекційних та семінарських занять у рамках викладання курсів дисциплін «Конституційне право», «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», «Управління в органах внутрішніх справ», «Судові та правоохоронні органи»;

- ✓ у правовиховній сфері положення і висновки дипломної роботи можуть бути використані в практичній роботі щодо підвищення рівня правової культури населення та працівників правоохоронних органів.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 83 сторінки. Список використаних джерел складається із 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНО – ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

1.1. Історичні аспекти становлення та розвитку правоохоронних органів на теренах України

Аналізуючи історичні надбання – культуру первісних общинних утворень і племен, можна стверджувати, що в додержавний період у зародкових формах існували елементи інституту правоохоронних органів, оскільки додержання первісних традиційних норм, різного роду табу (заборон) було аксіомою для всіх членів роду та племені. Невиконання усталених правил поведінки мало логічний наслідок — засудження та покарання порушників віри й звичаїв. Так, у первісну епоху розвитку людства вчинялися діяння, які нині кваліфікуються як злочини. Будь – які провини у первісному суспільстві були наслідками порушення встановлених норм поведінки – звичаїв, традицій, а захисною реакцією на порушення був розшук винуватця та помста. Отже, діяння, розшук особи, яка його вчинила, та її покарання у прямому й переносному розумінні повсякчас супроводжували життєдіяльність будь – якого суспільства. Тому цілком логічним є твердження про існування прототипів сучасних правоохоронних органів у додержавному суспільстві.

Як засвідчують історичні джерела, норми звичаєвого права зароджувалися на українських землях з I століття н. е. та врегульовували порядок здійснення кровної помсти, а також деяких процесуальних дій (присяга, ордалії, оцінка показань свідків). Поступове витіснення влади жінки і становлення епохи патріархату не означало зникнення традицій, що формувалися впродовж тисячоліть. Традиції знайшли свій природно – правовий відблиск у звичаях, що врегульовували поведінку на початковому етапі

одержавленого суспільства. Згадку про такі звичаї до утворення Давньоруської держави можна знайти у літописах і повідомленнях зарубіжних авторів. Так, розповідаючи про східнослов'янські племена, літописець у «Повісті врем'яних літ» зазначав, що ці племена «имяху обычаи свои, и закон отец своих, и преданья, каждо свой нрав» [49, с. 34].

З розвитком феодалізму окремі звичаї родового ладу, котрі можливо було використовувати в інтересах панівного класу, поступово трансформувалися у норми звичаєвого права. Але саме існування звичаєвого права є логічним доказом того, що людина схильна його порушувати [21, с. 28]. А наявність певних правил поведінки й породила потребу в їх реалізації, викритті, встановленні винних осіб у вчиненні протиправних діянь, а отже, наявності правоохоронних органів.

Соціально – економічні та політичні відносини між племенами, які проживали на території українських земель у IX столітті, зумовили виникнення могутнього державного утворення – Київської Русі, яке залишило епохальний слід в історії формування державності та правотворчих і правозастосовних процесів. Вони мають нерозривний зв'язок з питанням становлення правоохоронних органів та вироблення правоохоронної функції. Доказом правотворчих, а також правозастосовних процесів є факти втілення звичаєвого права у письмових джерелах. Хоча вивчення староруського права ускладнюється відсутністю єдиного кодифікованого акта, який зберігав би норми і традиції розвитку держави Русі, однак норми тогочасного права можна відшукати у звичаях, традиціях, літературних джерелах, як – от: Перший Києво – Печерський звід (1074 р.), Повість врем'яних літ (1113 – 1114 рр.), Київський літопис (1113 – 1200 рр.), Галицько – Волинський літопис (1209 – 1292 рр.), договори Русі з греками X ст. та законодавчий збірник «Руська Правда» XI – XII ст. ст., що зберігся у складі літописів. Проаналізувавши правові норми перелічених джерел, можна зробити висновок, що ранньофеодальна держава Київська Русь, для якої були притаманні майнове розшарування населення, привілейоване становище феодального класу, мала витоки зародження

правоохоронної функції. Спеціалізованих правоохоронних органів, звісно, не було, однак їхні функції первісно здійснювали князь та його повірені (вірники, мечники, тіуни). Цих осіб можна кваліфікувати як первісних працівників правоохоронних органів, оскільки за свої повноваження та розслідування провин вони одержували утримання від місцевого населення [9, с. 54]. Водночас правоохоронна діяльність у період Київської Русі частково бере витоки зі сфери княжої волі як свідомої поведінки і діяльності князя під час розслідування протиправних діянь. І це тому, що княжа воля реалізувалася початково, передусім у нормативно – правовому форматі. Руська Правда містить язичницькі норми, княжі грамоти, церковну судову практику, русько – візантійські договори та інші виявлення княжої волі. В нормах законодавчого збірника тісно переплітаються матеріальні та процесуальні положення, в яких також можна виявити окремі ознаки правоохоронних органів. Утім, у науковому сенсі прийнято поділяти збірник на три редакції: коротку, поширену (велику) і скорочену. Остання, що являє собою пізнішу редакцію широкої, позбавлена характеру законодавчої пам'ятки. Водночас значну роль у формуванні Руської Правди відіграла й судова діяльність князів, яка підтвердила велике значення судового прецеденту як джерела права Київської Русі. Приміром, посилання на конкретні судові рішення можливо знайти у ст. 23 короткої Правди та ст. 2 поширеної (великої) Правди, де зазначено, зокрема, що так судив Ярослав, так вирішували і його сини [57, с. 47].

Тож можна стверджувати, що Руська Правда у короткій (а згодом і у поширеній) редакції є основним кодифікованим джерелом права і, відповідно, способів та методів діяльності первісних правоохоронних органів раннього феодалізму. Цей законодавчий збірник має двоякий характер, адже містить, умовно кажучи, два види норм: матеріальні (регулюють суспільні відносини щодо права власності, зобов'язального, сімейного, спадкового, кримінального прав) та процесуальні (передбачають порядок судочинства загалом та розслідування злочинів, тобто правоохоронну функцію).

Отже, започаткування та становлення правоохоронних органів на

українських землях сягає першої пам'ятки права – Руської Правди періоду Київської Русі. Хоча цей збірник неодноразово був об'єктом дослідження, однак проблематика визначення прототипу правоохоронних органів потребує аргументованого дослідження норм саме поширеної редакції пам'ятки в контексті з'ясування особливостей формування правоохоронних функцій.

Розпад Київської Русі як держави (30 – ті роки – XII століття) – закономірний результат її економічного й політичного розвитку. Її правонаступником стало Галицько – Волинське князівство (1199 р. – 40 – 60 – ті роки XIV століття). Зокрема, у ньому збереглися елементи розслідування, притаманні Київській Русі.

Руська Правда як кодекс давньої Русі й Галицько – Волинського князівства втратила своє пряме значення лише наприкінці XV століття внаслідок поневолення українських земель владою князів литовських. У Великому Князівстві Литовському державно-правові форми давньої Русі органічно продовжилися, розвилися і еволюціонували. Більше того, право Великого Князівства Литовського розвивалося на засадах староруського права та його правоохоронної практики.

Тематика становлення правоохоронних органів знаходить свої витоки й у законодавчій пам'ятці литовської держави XVI століття – Литовському статуті, який мав три редакції (1529 р., 1566 р., 1588 р.). Питання визначення органів, котрі здійснюватимуть правоохоронну діяльність, відповідало загальній тенденції внутрішньої політики Великого Князівства Литовського як держави. Зокрема, сутність такої внутрішньої політики полягала в тому, щоб «з ласки господарської зберегти старовину, закріпити соціальний, політичний і юридичний лад землі» [18, с. 47].

Переломним моментом для розвитку правоохоронних органів на українських землях стала політична унія між Литвою і Польщею, що супроводжувалася вдосконаленням норм староруського права шляхом застосування юридичних надбань Польської держави, запозичення їхньої практики регулювання суспільних відносин. Так, основним досягненням

литовсько – польської доби з питань розвитку правоохоронної діяльності є виділення процесуального права в окрему галузь та доповнення судового процесу різними процесуальними діями [58, с. 91]. Литовський статут діяв ще впродовж століття після занепаду Великого Князівства Литовського. Він слугував джерелом національного права Лівобережної України й був чинним на значній частині української території майже до середини XIX століття, тобто дія Литовського статуту поширювалася й на Річ Посполиту і надалі знайшла підтвердження у Березневих статтях 1654 року за часів Гетьманщини.

Вагому роль у формуванні національних ідеалів та правосвідомості українського суспільства відіграв період українсько – козацької доби. На Запорізькій Січі було запроваджено полковий устрій, відповідно до якого правоохоронна діяльність здійснювалася отаманами і гетьманами [3, с. 17 – 19]. Слушно у своїй праці зауважила Н. Сиза про те, що за часів Козаччини правоохоронна функція реалізовувалася у кримінально – процесуальному провадженні, де джерелами доказів були: пояснення сторін, показання свідка, призначення «оскарженого», присяга, допити на муках, документи, речові докази

[60, с. 84]. Фактично такі різновиди правоохоронної діяльності, як розшукова діяльність, досудове розслідування, охорона громадського порядку, здійснювалися уповноваженими органами державної влади.

Що ж до Московського царства, під владу якого потрапила частина українських земель, то в його законодавстві також можна знайти витoki правоохоронної діяльності саме у розвитку характерних елементів обвинувально – розшукового процесу. Аналіз нормативно – правових актів тогочасного періоду дає можливість стверджувати, що правовими витокami існування правоохоронних органів у ті часи є: 1) Соборне уложення 1649 р., за яким правоохоронні функції покладалися на осіб, котрі здійснювали розшук губних старост, та земську поліцію

[72, с. 163]; 2) Указ Петра I «Об учреждении Петром I правительствующего Сената» (22.02.1711), відповідно до якого створено фіскальну службу з

повноваженнями щодо контролю та нагляду за органами державної влади; 3) Указ Петра I «Об учреждении полицейской канцелярии» (20.05.1715), за яким правоохоронні функції покладалися на поліцейську службу; 4) маніфест «Об учреждении министерств» (8(20).09.1802), де серед восьми створених міністерств було й Міністерство внутрішніх справ.

Протягом XVII – XX століть правоохоронні органи формувалися з чітким розподілом функцій та визначенням завдань. Основна мета – забезпечення безпеки державного механізму та конституційного ладу.

До системи правоохоронних органів належали поліція, прокуратура, жандармерія, органи служби державної безпеки.

Упродовж 1917 – 1921 рр. на теренах сучасної України було створено такі вітчизняні правоохоронні органи, як жандармерія, варта Гетьманату, народна міліція Директорії, розвідка, контррозвідка, прокураторія, органи безпеки Директорії, інші спеціальні служби, основні завдання яких – боротьба зі злочинністю, забезпечення правопорядку та правомірної поведінки в державі.

Основні завдання правоохоронних органів за радянської доби такі: дотримання соціалістичної законності, забезпечення централізму влади, охорона громадської безпеки та громадського порядку, дотримання прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя і здоров'я, запобігання розвитку безпритульності тощо. До основних правоохоронних органів цього періоду слід віднести міліцію, а також прокуратуру.

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акта незалежності України від 24 серпня 1991 року та становлення і розвитку України як незалежної держави правоохоронні органи зазнали кардинального реформування. Витоками нормативно – правового закріплення статусу правоохоронних органів за часів незалежності України є Конституція України, Закони України «Про міністерства і державні комітети Української РСР», «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про оперативно – розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» та інші.

Варто наголосити на істотних змінах у завданнях правоохоронних органів, до яких належить забезпечення законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, рівності, гласності та позапартійності.

1.2. Понятійний апарат дослідження правоохоронних органів

Для того, щоб зрозуміти поняття, значення, зміст діяльності правоохоронних органів в механізмі забезпечення прав і свобод людини, необхідно зрозуміти та сформулювати понятійний апарат правоохоронних органів, який буде братись за основу в подальшому дослідженні теми дипломної роботи. Адже, на сьогодні в юридичній літературі немає єдиного підходу до розуміння правоохоронних органів. Виконання цього завдання ускладнюється відсутністю чіткого визначення таких базових понять, як «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи», «система правоохоронних органів», які широко вживаються не тільки у науковому обігу, а й в актах законодавства.

Так, у Законі України «Про основи національної безпеки України» правоохоронні органи визначені як «органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій», а у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» – як «державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [52]. Більш конкретно поняття правоохоронних органів визначене у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»:

«Правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони,

державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [50].

Ряд науковців надають перелік правоохоронних органів, а також формулюють відповідне поняття.

Так, О. Скакун називає правоохоронними органами органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи [63, с. 243], тим самим, фактично повторює перелік правоохоронних органів, який подається у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».

О. Литвинов до правоохоронних органів відносить: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів [35, с. 113].

М. Шилін правоохоронними органами називає: прокуратуру, Національну поліцію, органи доходів і зборів, органи попереднього розслідування, органи юстиції, нотаріат [74, с. 138 – 145].

Таким же чином надають перелік правоохоронних органів у своїх працях О. Музичук, В. Стефаник та ін.

Зазначений підхід заслуговує на увагу, але він не вирішує питання в цілому, адже різні науковці надають різний перелік правоохоронних органів, і до того ж на теперішній час такі органи, як митні і державної податкової служби реорганізовані в міністерство доходів і зборів, контрольно – ревізійна служба реорганізована в державну фінансову інспекцію, а державний департамент з питань виконання покарань – в державну пенітенціарну службу.

Інші автори пропонують розглядати поняття правоохоронних органів в вузькому та широкому розумінні [42, с. 71 – 72], або ж використовувати його

лише як узагальнююче поняття і здійснити поділ цих органів залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі охорони права на: 1) органи охорони правопорядку; 2) контрольні (юрисдикційні органи виконавчої влади; 3) органи охорони Конституції та державного контролю [70, с. 6].

Такий підхід теж вбачається не досить вдалим, адже поняття «правоохоронні органи» прописане в Конституції України, де в ч. 3 ст. 17 визначено, що організація і порядок діяльності цих органів визначаються законом [28].

Також існує твердження, що правоохоронні органи існують у всіх гілках влади.

Так, В. Півненко вважає, що правоохоронними органами законодавчої гілки влади є Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. До правоохоронних органів виконавчої гілки влади належать Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, Державна фіскальна служба, Державна прикордонна служба тощо. Правоохоронними органами судової гілки влади є загальні та спеціалізовані суди. Прокуратура займає особливе місце і створена, як спеціальний конституційний орган [45, с. 216].

Таке тлумачення про існування правоохоронних органів у всіх гілках влади є досить і широким, а також ставить питання, чи є тоді прокуратура правоохоронним органом, якщо вона створена, як спеціальний конституційний орган.

Визначаючи поняття правоохоронних органів різні науковці формулюють його як: існуючі в суспільстві і державі установи та організації, що здійснюють правозастосовну та правоохоронну функції, основне завдання яких полягає в забезпеченні законності, захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями [13, с. 164]; державні органи, які реалізують правоохоронну і правозахисну функцію держави, вживають заходи щодо виявлення і запобігання злочинам та іншим правопорушенням, а також причинам, що їм сприяли, і наділені законом правом у разі необхідності застосовувати державний примус і здійснювати

притягнення винних до певної відповідальності [67, с. 25 – 27]; державні органи, які у встановленому законом порядку здійснюють правоохоронну функцію держави, спрямовану на охорону законності та забезпечення правопорядку в суспільстві, причому правоохоронна діяльність може бути як основною, так і не основною для таких органів та ін. [8, с. 13 – 15].

Як видно, науковці спільні в тому, що головною підставою віднесення того чи іншого органу до правоохоронного є здійснення ним правоохоронної функції, але як в такому разі бути з тими органами, які виконують тільки правозахисну функцію? Вихід із цієї ситуації пропонує В. Тацій через виокремлення з поняття «правоохоронні органи»: 1) органів охорони правопорядку; 2) контрольних (юрисдикційних) органів виконавчої влади; 3) органів охорони Конституції та державного контролю і вирішення питання про конституційний статус органів охорони правопорядку шляхом доповнення розділу VI Конституції України «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади», а також запровадження в структурі Конституції України нового спеціального розділу «Охорона Конституції. Державний контроль» [70, с. 9]. При цьому пропонується визначити, що в системі органів виконавчої влади діють органи охорони правопорядку, завданням яких є захист життя, здоров'я, прав і свобод людини, забезпечення її безпеки, охорона громадського порядку, запобігання та протидія злочинності, захист інтересів суспільства та держави, а також встановити, що система, завдання і повноваження цих органів мають визначатися виключно законом.

До розділу «Охорона Конституції. Державний контроль» пропонується включити питання функціонування державних органів, покликаних забезпечувати виконання конституційних норм, таких як: Конституційний Суд України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Рахункова палата; прокуратура України.

1.3. Методологія розгляду сутності правоохоронних органів

Методологія (вчення про методи) – система певних теоретичних принципів, логічних прийомів, конкретних засобів дослідження предмета науки, теоретичні засади їх використання при вивченні державно – правових явищ; інакше кажучи – це способи обґрунтування і розвитку знання.

Метод (від грец. – «шлях, через» – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певної задачі, досягнення мети) – сукупність логічних прийомів і конкретних засобів пізнання загальних і основних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування держави і права .

Метод не слід плутати з методикою (сукупністю засобів доцільного вивчення явища). Його слід розглядати, як вихідну базисну категорію методології. На відміну від предмета дослідження, який дає відповідь на питання, які саме проблеми вивчає та чи інша наука, метод розкриває, як саме, за допомогою яких прийомів, методів і на основі яких принципів відбувається це вивчення.

У процесі роботи використано методи теоретичного та емпіричного дослідження, основними з яких є системний підхід, історичний, порівняльно – правовий, формально – юридичний, методи аналізу та синтезу (індукція і дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація), структурний аналіз, метод моделювання.

Системний підхід є методологічною основою всієї дипломної роботи і використовувався для встановлення закономірностей діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини. Історичний та формально – юридичний методи, порівняльно – правовий аналіз, індукція, аналогія та абстрагування застосовані окремо або в комплексі для визначення предмета дослідження, вдосконалення понятійно – категоріального апарату і розкриття методологічних категорій у предметній сфері дослідження, змістовної інтерпретації прикладних функцій органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини й удосконалення правових та

організаційних засад правоохоронної діяльності, для визначення сутності та видів прав і свобод людини як об'єкта правоохоронної діяльності, характеристики способів забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами.

Методи абстрагування, аналізу та синтезу й моделювання використано під час розробки пропозицій щодо вдосконалення механізму організаційно – правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ.

Методи юридичної науки не є чимось сталим і незмінним, їм притаманний динамізм. У міру розвитку науки вони безперервно вдосконалюються, розвиваються, з'являються нові методи, раніше не відомі в юриспруденції (наприклад, у зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій все частіше застосовуються кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації, створюються електронні бази даних чинного законодавства), саме тому так важливо пам'ятати, що метод – це спосіб, засіб, дорога теоретичного або практичного вирішення завдань, для досягнення сформульованої мети; інакше кажучи – це допоміжні засоби, покликані полегшити роботу при дослідженні того чи іншого державно – правового явища, об'єкта, предмета тощо.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

2.1. Поняття та структура правоохоронних органів держави в реалізації прав і свобод людини

Діяльність судових та правоохоронних органів по реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина закріплюється на конституційному рівні та поточним законодавством. Основою цієї системи є положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Окрім органів, що належать до структур загальної компетенції і мають серед своїх обов'язків забезпечення реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, існують органи спеціальної компетенції. До них належать судові та правоохоронні органи [29, с. 3 – 9].

Правоохоронними органами за законом є такі, що беруть безпосередню участь відповідно у: розгляді судових справ у всіх інстанціях; провадженні і розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення; оперативно – розшуковій діяльності; охороні громадського порядку і громадської безпеки; виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів; контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; нагляді і контролі за виконанням законів.

Серед правоохоронних органів закон виділяє органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у

Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Слід також врахувати, що після використання всіх національних засобів правового захисту особа має можливість звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Виходячи з цього можна стверджувати, що систему інституційних (організаційних) засобів реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина складають: а) органи державної влади та місцевого самоврядування, загальної компетенції, в межах своїх повноважень; б) спеціалізовані державні і громадські органи та організації, що мають своїм завданням забезпечення реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина (суди, прокуратура, адвокатура, нотаріат, вітчизняні правозахисні громадські організації та інші); в) міжнародні установи та організації.

Організація діяльності судових та правоохоронних органів по реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина характеризується певним механізмом структура якого включає: а) діяльність зазначених органів по здійсненню своїх функцій, компетенції, повноважень, прав і обов'язків з метою створення оптимальних умов для реалізації, охорони, захисту та відтворення прав, свобод та обов'язків; б) результати такої діяльності, що виражається в фактичному втіленні прав, свобод та обов'язків людини і громадянина [66, с. 260 – 268].

Конституція України (ст. 55) закріплює, що захист прав і свобод людини та громадянина здійснюється судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [28].

Виходячи з цього можна стверджувати, що судова гілка влади є одним із найефективніших засобів реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина від правопорушень, а також має своїм завданням їх відновлення у разі порушення.

Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні і вирішує всі питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України. Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів. Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України. Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менш як десять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою. Призначаються судді Конституційного Суду України терміном на дев'ять років без права бути призначеним на повторний строк.

До повноважень Конституційного Суду України належить прийняття рішень та дача висновків у справах щодо:

⇒ конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, у тому числі і тих, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

⇒ відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, у тому числі і тих, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

⇒ додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

⇒ офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Повноваження Конституційного Суду України мають певні межі. До його

компетенції не належать питання щодо законності актів органів державної виконавчої влади (крім актів Кабінету Міністрів України), органів влади Автономної Республіки Крим (крім Верховної Ради Автономної Республіки Крим) та органів місцевого самоврядування, деякі інші питання, що віднесені законодавством до компетенції судів загальної юрисдикції.

Забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина багато в чому залежить від правильної організації роботи Конституційного Суду України. Конституцією України, законами та актами Конституційного Суду України, встановлюється порядок організації і функціонування його внутрішньої діяльності.

Реалізацію та захист прав, свобод та обов'язків людини і громадянина здійснюють і суди загальної юрисдикції. При цьому Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 року передбачає, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Участь народних засідателів і присяжних у здійсненні правосуддя є їхнім громадянським обов'язком. Усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону.

Для забезпечення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ,

законності судових рішень в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанції та Верховний Суд України.

Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь – якої інстанції. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні правом на судовий захист нарівні з громадянами та юридичними особами України.

Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом ця допомога надається безоплатно.

Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Систему судів загальної юрисдикції складають: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) вищі спеціалізовані суди; 4) Верховний Суд України, який є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.

Отже, виконуючи обов'язки по забезпеченню реалізації прав, свобод та обов'язків суди здійснюють їх захист шляхом об'єктивного розгляду звернень громадян у разі їх порушення. Нормативне регулювання звернень громадян на судовий захист своїх прав, свобод та обов'язків базується на закріпленні в законодавстві України норм, що безпосередньо надають можливість людині звертатися за захистом в суд. Законодавством встановлюється порядок подачі звернень до суду, порядок розгляду його та винесення і виконання рішень по зверненню. Нормативну базу цього процесу складають три рівні: а) Конституція України; б) закони України; в) інші нормативно – правові акти [41, с. 305 – 312].

Розглянемо окремі правоохоронні органи з точки зору їх ролі в реалізації та захисті прав, свобод та обов'язків людини і громадянина

На органи прокуратури, у тому числі і у сфері забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, покладаються такі повноваження:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Служба безпеки України (СБУ) визначається, як державний правоохоронний орган спеціального призначення який забезпечує державну безпеку України. Закон передбачає такі завдання: захист державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності України; забезпечення економічного, науково – технічного та оборонного потенціалу України; забезпечення законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально – підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб; забезпечення охорони державної таємниці; попередження, виявлення і припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки; попередження, розкриття і розслідування інших, передбачених законодавством, протиправних дій, що безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

СБУ, її органи і посадові та службові особи діють на підставі принципів: а) законності; б) поваги до прав і гідності людини; в) позапартійності та відповідальності перед народом України. В оперативно – розшуковій діяльності СБУ поєднує принципи: а) єдиноначальності та колегіальності; б) гласності і конспірації.

У своїй повсякденній роботі по забезпеченню реалізації прав, свобод та

обов'язків людини та громадянина СБУ керується Конституцією і законами України, міжнародними правовими актами відповідного змісту згода на застосування яких надана Верховною Радою України, іншими законодавчими актами України. Вона діє на основі додержання прав людини і зобов'язана: а) поважати гідність людини та проявляти до неї гуманне ставлення; б) не допускати розголошення відомостей про особисте життя. У виняткових випадках з метою припинення і розкриття державних злочинів окремі права і свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією і законами України. Неправомірне обмеження законних прав і свобод людини недопустиме і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством. Органи СБУ, їх службові та посадові особи у випадках порушення прав і свобод людини при виконанні службових обов'язків зобов'язані прийняти усі необхідні заходи до відновлення цих прав та відшкодування спричинених моральних і матеріальних збитків, притягнення винних до юридичної відповідальності. В разі обмеження прав людини органи СБУ зобов'язані на вимогу громадян надати їм у місячний термін відповідні пояснення стосовно обмеження прав. Дії посадових і службових осіб СБУ громадяни вправі оскаржити до суду.

В структурі механізму забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина поліція [51] відіграє важливу роль завдяки своїй діяльності. Ця діяльність має зовнішню і внутрішню сторони. Зовнішня сторона діяльності поліції по забезпеченню реалізації прав, свобод та обов'язків особи характеризується тим, що вона: а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності з законом; б) поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення; в) захищає права людини і громадянина незалежно від походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань; г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагають іншого; д) тимчасово, в межах чинного законодавства,

обмежує права і свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; е) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; ж) створює умови для реалізації прав, охороняє і захищає особистість від правопорушення, вживає всі передбачені законом заходи до поновлення порушеного права.

Внутрішня сторона діяльності поліції характеризується тим, що вона: а) в межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки і права; б) застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю на законних підставах; в) використовує правові і організаційні форми і методи при забезпеченні прав людини і громадянина; г) її працівники не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи.

Поліція повинна виконувати свої завдання неупереджено, у відповідності з діючим законодавством. Це означає, що забезпечуючи особисту безпеку людині, захищаючи її права, поліція діє в межах своєї компетенції у точній відповідності з діючим законом. Порушення закону не може бути виправдано ніякими винятковими обставинами або вказівками посадових осіб. Для забезпечення громадського порядку працівники поліції повинні вжити заходів по припиненню правопорушень і викриттю правопорушників. За порушення вимог закону або неналежне виконання своїх обов'язків працівники поліції несуть відповідальність у встановленому законом порядку [69, с. 48 – 59].

Таким чином, до судових органів, що забезпечують реалізацію та захист прав, свобод та обов'язків людини і громадянина відносяться: а) Конституційний Суд України; б) суди загальної юрисдикції. Правоохоронними органами, що, у найбільшій мірі, причетні до реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків є органи: а) прокуратури; б) служби безпеки; в) Національної поліції; г) інші, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

2.2. Способи забезпечення прав і свобод людини в правоохоронній діяльності

Законність – це комплексне (принцип, метод, режим) соціально – правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства і держави на правових засадах.

Законність характеризується поєднанням двох ознак:

I. зовнішньої (формальної) — обов'язком виконувати розпорядження законів і підзаконних правових актів державними органами, посадовими особами, громадянами і різними об'єднаннями;

II. внутрішньої (сутнісної) — наявністю науково обґрунтованих і відповідних праву законів; якістю законів.

Законність – це правовий режим точного виконання чинних законів усіма суб'єктами права у сфері правотворчості і правореалізації, в інших сферах життєдіяльності людей, режим, за допомогою якого забезпечуються права і виконуються обов'язки людиною, державою і суспільством.

Результатом законності визначають правопорядок. Органи внутрішніх справ (ОВС), охороняючи громадський порядок, захищаючи в межах своїх повноважень життя, здоров'я та свободу громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечують законність у нашій країні [36].

Забезпечення законності в діяльності ОВС – це створення такого адміністративно – правового режиму в суспільстві, при якому вся система органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, громадської безпеки та боротьби зі злочинністю, зобов'язана, з одного боку, суворо дотримуватись вимог законів, а з іншого – вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів та інших законодавчих актів, здійснювати інші правоохоронні та правозастосовні заходи з метою зміцнення правопорядку в державі.

Формами реалізації законності в діяльності ОВС є:

- здійснення нагляду за виконанням посадовими особами і громадянами законів та інших нормативних актів, що регулюють питання охорони громадського порядку;
- точне і неухильне виконання та дотримання працівниками ОВС правових актів, що регулюють застосування заходів адміністративного впливу;
- дотримання службової дисципліни.

Забезпечення прав і свобод особи органами внутрішніх справ залежить від подолання причин, які породжують такі порушення:

— недосконалість законодавства (суперечності, прогалини, відсутність уніфікації міжнародних і вітчизняних правових норм);

— недоліки організаційно – управлінської діяльності (нечіткість структурної побудови органів, служб, підрозділів, невідповідність їх завдань і функцій, розстановка сил і засобів та ін.);

— недостатньо високий рівень правосвідомості та правової культури (правовий нігілізм, ігнорування принципу верховенства права, настанова на карально – застрашливий характер діяльності, недовраховання місцевих національних традицій та ін.);

— недоліки кадрової політики (низький професійний рівень підготовки кадрів, перепідготовки, проведення професійної атестації кваліфікаційними комісіями тощо) [61, с. 22 – 28].

Законність – важливий принцип діяльності поліції. Цей принцип виражається як в правоохоронному характері самої діяльності поліції так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого та неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів.

Поліція зміцнює законність і правопорядок шляхом забезпечення безпеки громадян, охорони громадського порядку і громадської безпеки, здійснення нагляду за дотриманням громадянами та посадовими особами правил громадського порядку і громадської безпеки, попередження і припинення правопорушень та притягнення винних до відповідальності за вчинення протиправних дій.

Разом з припиненням злочинів та адміністративних правопорушень, поліція повинна діяти чітко у відповідності із законом і нормативними актами в межах своєї компетенції та у встановленому законодавством порядку.

Дотримання законності в діяльності поліції особливо важливе, так як на неї покладено обов'язок попереджати та припиняти правопорушення. Поліція покликана захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, інтереси суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань. Поліція наділена широким колом прав щодо застосування примусових заходів. В зв'язку з цим не допускаються будь – які порушення законності, так як це виступає порушенням конституційних принципів недоторканості особи, житла, таємниці листування, телефонних розмов, поштового, телеграфного та іншого зв'язку, свободи пересування на території України.

Крім цього, неправомірні дії співробітників поліції підривають її авторитет. Будь – які обмеження громадян в їх правах і свободах поліцією допускаються лише на підставах та в порядку прямо передбаченого законом. Співробітник поліції у всіх випадках обмеження прав і свобод громадянина зобов'язаний пояснити йому підстави та привід такого обмеження, а також виникаючі в зв'язку з цим його права і обов'язки [2, с. 69 – 82].

Важливе значення для з'ясування сутності законності в діяльності поліції має питання про принципи і вимоги законності. Принцип законності – це основні ідеї, положення, які виражають зміст законності, а вимоги – те, що вимагає законність, тобто правові приписи, дотримання і виконання яких в процесі адміністративної діяльності робить поведінку (дію) співробітника поліції законною.

До принципів законності належать:

1. верховенство закону;
2. єдність законності;
3. недопустимість протиставлення законності і доцільності;
4. реальність законності.

Верховенство закону полягає у верховенстві закону в системі

нормативних правових актів, в тому, що нормотворча та правореалізаційна діяльність поліції здійснюється у відповідності із законами.

Законність повинна базуватись перш за все на законодавчих актах, як основних джерелах права. Всі важливі питання в суспільстві, державі, а в особливості питання охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян від протиправних посягань повинні найбільш повно регулюватися законодавством. Сфера дії «інструктивного права» повинна бути зведена до мінімуму. Акти тлумачення норм права, що встановлюють способи найбільш точної і повної реалізації законів, не протистоять вимогам верховенства закону.

Під єдністю законності розуміється єдина спрямованість правотворчості та правореалізації на всій території дії відповідного нормативного правового акту. Розуміння і реалізація нормативних актів повинні бути однаковими на всій території, на яку розповсюджується дія цих актів.

Недопустимість протиставлення законності та доцільності означає можливість вибору в межах закону найбільш оптимальних, таких, що відповідають цілям та завданням адміністративної діяльності поліції варіантів здійснення правореалізуючої діяльності. Доцільність означає, що при реалізації норми важливо максимально враховувати конкретну обстановку, час, місце і умови, своєрідність положення та ін. Співвідношення між законністю і доцільністю є співвідношенням вимоги точного виконання приписів правової норми та оперативною самостійністю суб'єкту адміністративної діяльності, що регулюється нормами права.

Реальність законності як принцип означає досягнення фактичного виконання приписів правових норм в діяльності поліції та невідворотності відповідальності за будь – яке порушення.

Вимога законності відображає її спрямованість, яка обумовлена змістом правових норм. На відміну від принципів, що виражають зміст і сутність законності, вимоги пов'язані з певними, конкретними видами діяльності поліції, наприклад, вимоги захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян,

власності від протиправних посягань, застосування заходів адміністративного та іншого примусу у встановленому порядку та ін. У вимогах знаходять своє вираження принципи законності.

Основним способом забезпечення законності є контроль. Він полягає у перевірці виконання рішень вищих органів та інспектуванні щодо загального стану справ у підконтрольному підрозділі поліції.

Розрізняють контроль: державний, громадський, відомчий та судових органів.

Дотримання службової дисципліни є одним із важливих факторів забезпечення законності. Службова дисципліна – це дотримання особами рядового і начальницького складу ОВС вимог, які містяться у законодавчих та підзаконних актах, а також наказах начальників ОВС усіх рівнів з питань їх службової та позаслужбової діяльності [1, с. 115 – 128].

2.3. Специфіка діяльності правоохоронних органів в процесі забезпечення прав і свобод людини

В умовах формування правової держави в Україні зростає значення правових інститутів, покликаних захищати права людини. Їх дієвість, значення для суспільства повинні розглядатися саме під кутом їх здатності забезпечувати проголошені і визнані свободи кожної людини. Побудувати демократичну державу без створення гарантій правового захисту неможливо, а для реалізації поставленої мети вкрай важливо забезпечити механізм функціонування такого специфічного правозахисного інституту як адвокатура. Від розвитку останньої великою мірою залежить рівень захищеності людини. Пріоритетність завдань і функцій, покладених на адвокатуру, вимагає, щоб вона була міцною незалежною, високопрофесійною.

Держава зобов'язана створити відповідні умови для її функціонування і забезпечення громадян висококваліфікованою правовою допомогою, у тому числі безкоштовною у встановлених законом випадках.

У будь – якій правовій державі адвокату належить особлива роль. Адвокат має діяти не тільки в інтересах клієнта, а й в інтересах утвердження верховенства права в цілому, гарантування і дотримання прав людини. Основні положення про роль адвокатів, прийняті на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинам, що відбувся в серпні 1990 р., вказують на особливість адвокатської діяльності в суспільстві, яку має поважати і гарантувати уряд під час розробки національного законодавства та його застосування як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади й суспільства в цілому [56, с. 493]. В свою чергу, адвокат зобов'язаний суворо дотримуватися вимог професійної етики, визнаних світовим співтовариством та Україною, «Загального кодексу правил для адвокатів Європейського співтовариства» [20], Правил адвокатської етики.

Адвокатура, не є правоохоронним органом, однак діяльність цього недержавного об'єднання безпосередньо пов'язана із правоохоронною діяльністю.

Завданням адвокатури є сприяння згідно Конституції та законів України захисту прав і свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб [71, с. 212]. Свідченням того, що адвокатурі належить чільне місце серед юридичних засобів захисту прав людини є те, що на VIII Конгресі ООН було прийнято спеціальний документ: «Основні положення про роль адвокатів», який став найважливішим міжнародно – правовим актом регулювання адвокатської діяльності.

Інституту нотаріату в правовій державі відводиться одна з ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги громадянам, юридичним особам і в забезпеченні їхньої правової безпеки, а й у запобіганні спорів між учасниками договірних відносин. Участь нотаріуса при розробці умов угоди перед її практичним виконанням дозволяє запобігти спорам про право між сторонами по укладеній і нотаріально засвідченій угоді, а також робить їх відносини більш стабільними і передбачуваними, особливо в умовах ринку. Участь нотаріуса дозволяє забезпечити кожному зі сторін угоди правовим захистом уже на стадії

оформлення права і договору, у той час як судовий захист може знадобитися пізніше, на стадії спору [43].

Сьогодні в умовах політичних і системних змін важливою є проблематика діяльності органів правосуддя та інших інституцій, що забезпечує реалізацію і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина «шляхом справедливого і неупередженого вирішення судами конфліктів на ґрунті реалізації норм права та інших справ, віднесених до їх відання, і винесення судових рішень, заснованих на законі» [23]. Відтак, одним із стратегічних завдань розвитку державності в Україні було і залишається проведення судово – правової реформи, яка передбачає становлення в українській державі незалежних місцевих суддів, які мають стати основою гарантій прав людини, забезпечення соціальної стабільності та режиму законності в державі.

Найбільш ефективним інститутом судового захисту прав людини в сучасній демократичній державі і суспільстві є інститут омбудсману (народних захисників), який діє, як правило, при парламентах і органах місцевого самоврядування і розглядає скарги громадян щодо порушення їх прав з боку державних органів.

Значення цієї інституції полягає у тому, що діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не викликає перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Паралельно, слід зауважити, що одним з важливих органів, який реально забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина є прокуратура України, адже будь – яке цивілізоване суспільство базується на верховенстві права та правового закону, а забезпечення конституційних прав та свобод громадян, а також дотримання ними обов’язків перед державою є основоположними завданнями органів прокуратури. Саме вони втілюють у життя важливі завдання щодо розбудови і зміцнення правової держави, формування громадянського суспільства, утвердження верховенства закону.

Складовою частиною єдиної системи державних органів, які

забезпечують реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина є система правоохоронних органів, сфера діяльності яких включає в себе суспільні відносини, які пов'язані з забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави та суспільства, від насамперед, злочинів, інших посягань, соціальних загроз.

Важливо, що стаття 59 Конституції України закріпила право кожної людини і громадянина на правову допомогу, зокрема і безоплатну. Саме для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє система органів адвокатури. Аналізуючи сучасний стан діяльності органів адвокатури в Україні, на жаль, доводиться констатувати, що ті принципи, основні засади, на яких будується система адвокатури, хоча й закріплені в Основному законі та окремих нормативно – правових актах, проте, рівень реалізації цих положень залишає бажати кращого. Тому сьогодні існує потреба реформування системи органів адвокатури в контексті загальнодержавної правової реформи. Вирішення цієї проблеми обумовило потребу у пошуках принципово нового, системного підходу до визначення її структурно – функціональної будови, статусу та соціальної цінності загалом.

Важливу роль у системі захисту прав і свобод людини і громадянина відіграє інститут нотаріату, адже нотаріат – це правовий інститут, носії якого – нотаріуси – уповноважені державою здійснювати і посвідчувати юридичні акти, надаючи їм публічної сили. Як відомо, основним завданням системи юстиції, зокрема, органів нотаріату, є захист і охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

У своїй щоденній практиці нотаріат забезпечує реалізацію багатьох прав і свобод, гарантованих чисельними національними і міжнародно – правовими актами. Так, на думку Баранкової В. інституту нотаріату в правовій державі приділяється одна з ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги фізичним та юридичним особам, але і в забезпеченні їхньої правової безпеки, та й у запобіганні спорів між учасниками договірних відносин [6, с.24 – 25].

Професійна діяльність нотаріуса забезпечує превентивний правовий захист та унеможлиблює порушення в майбутньому різноманітних прав та інтересів суб'єктів права та виникнення спорів у судах.

Оскільки надання нотаріальних послуг на сьогоднішній день в Україні є одним з найпоширеніших видів діяльності, то необхідно якомога швидше завершити процес реформування нотаріату та створити всі необхідні умови для його подальшого розвитку. Крім того, залишається ряд проблем, які негативно впливають на ефективність нотаріальної діяльності. Зокрема, до теперішнього часу не прийнято Нотаріальний процесуальний кодекс. Відсутність такого зведеного процесуального документа породжує певні процесуальні помилки та неузгодженість у діяльності нотаріусів. Окремим питанням, характерним й для інших елементів національної системи юстиції, залишається фінансове й організаційно – технічне забезпечення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

3.1. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів

Реалізація конституційних положень, що проголошують Україну демократичною, соціальною і правовою державою, неможлива без усебічного зміцнення законності й правопорядку, забезпечення прав і свобод людини. У системі Міністерства внутрішніх справ України відбуваються серйозні зміни, удосконалюється їх структура і оновлюється правова база, покращується система підготовки кадрів, зміцнюється матеріально – технічна база, корегуються стратегія і тактика боротьби зі злочинністю. Суспільство і державу цікавить не тільки результат діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ (ОВС), а й те, як цей результат досягається. Вимога боротися за дотримання правопорядку законними методами і засобами стає особливо важливою, коли в Україні будуються правова держава і громадянське суспільство.

Особливої актуальності ця проблема набуває у сфері оперативно – розшукової діяльності, яка посідає важливе місце серед державно – правових форм діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю. Разом із тим за своєю природою вона передбачає використання спеціальних, переважно негласних сил, засобів і методів, а також не тільки примусових, але й запобіжних заходів, що майже завжди обмежує правовий статус громадян та інших суб'єктів, до яких ці заходи вживаються. До того ж, оперативно – розшукова діяльність із різних причин більшою чи меншою мірою стосується значної кількості громадян, які проти своєї волі або випадково (спільне проживання, товариські відносини по роботі тощо) можуть бути пов'язані з особами, що вчинили злочин. У зв'язку з цим порушення законності або

службової дисципліни в роботі працівників оперативних підрозділів може призвести до небажаних наслідків і вплинути на авторитет органів внутрішніх справ.

Не випадково сучасна юридична наука і практика приділяють максимальну увагу забезпеченню прав і свобод людини на всіх рівнях і за допомогою різноманітних засобів. На нашу думку, вирішення теоретичних і практичних проблем забезпечення прав і свобод людини потребує комплексного, міждисциплінарного дослідження.

За роки становлення молодोї української держави увага першочергово приділялася дослідженню проблем утвердження законності та дотримання прав і свобод людини під час розбудови правових основ незалежної України. Разом із тим існуючі наукові праці не вичерпують усієї складності накопичених проблем, а скоріше утворюють фундаментальну теоретичну базу для їх подальшого дослідження.

Проблеми забезпечення прав і свобод людини постійно привертали до себе увагу науковців, які досліджували різні аспекти теорії оперативно – розшукової діяльності. У наукових працях українських дослідників порушені й плідно вирішені важливі питання, що стосуються різних аспектів діяльності оперативних підрозділів ОВС. Їх праці стали науковим підґрунтям для спеціального аналізу проблем захисного характеру оперативно – розшукової діяльності, гарантованості конституційних прав і свобод громадян. Результати наукових досліджень, проведених у даному напрямку, сприяли удосконаленню оперативно – розшукової діяльності органів внутрішніх справ і успішному вирішенню її завдань. Однак вивчення наукових праць засвідчило, що стан наукової розробленості проблеми забезпечення прав і свобод людини у діяльності правоохоронних органів, і насамперед оперативних підрозділів ОВС, які здійснюють оперативно – розшукову діяльність, залишається незадовільним і не повною мірою відповідає вимогам сьогодення.

Для розуміння сутності забезпечення прав і свобод людини під час здійснення оперативними підрозділами ОВС оперативно – розшукової

діяльності (далі – ОРД), визначення напрямків подальшого дослідження проблеми необхідно провести детальний аналіз висловлених на даний час думок науковців і практиків щодо досліджуваних питань. Хочемо підкреслити, що питаннями забезпечення прав і свобод людини займалися чимало фахівців з теорії оперативно – розшукової діяльності, кримінально – процесуального права, адміністративного права та інших юридичних наук. Однак існування різних точок зору, підходів і трактувань, різних варіантів вирішення правових, організаційно-управлінських і оперативно – тактичних питань – явище цілком закономірне, що відповідає ідеї розвитку науки.

Проблемні питання забезпечення прав і свобод людини знайшли всебічне відображення в роботах О.М. Бандурки [3]. На його думку, важливість забезпечення прав і свобод людини обумовлена вимогами Конституції України, де життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека особи визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх гарантії становлять зміст і цілі державної діяльності. Держава Україна відповідає перед людиною за діяльність органів державної влади. Ствердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У цьому контексті вчений досліджує питання правового регулювання, докладно аналізує правову основу оперативно – розшукової діяльності. На думку О.М. Бандурки, суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є те, що застосовувані в процесі її здійснення юридичні заходи повинні неухильно відповідати закону або іншим правовим актам, прийнятим на основі закону. Тільки на їх основі допускається застосування конкретних заходів впливу і чітко визначається їх міра та зміст. О.М. Бандурка акцентує увагу на тому, що в оперативно – розшуковій діяльності права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені відповідно до закону тільки тією мірою, якою це необхідно для захисту основ конституційного ладу, державного устрою, моралі, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони і безпеки держави. Разом із тим, кожному громадянину, права і свободи якого обмежуються на підставі закону, Конституція гарантує судовий захист і не допускає фізичного й морального

припинення честі та гідності й недоторканності особи [4, с. 17 – 23].

На монографічному рівні досліджував цю проблему у своїх наукових працях О.В. Негодченко [39]. Він довів, що за сучасних умов ефективного забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно – правових засад функціонування органів внутрішніх справ, зокрема гуманізацію діяльності поліції та підвищення її авторитету, побудову відносин між поліцією і народом на засадах партнерства, удосконалення форм, методів і засобів забезпечення прав і свобод людини тощо. Необхідність суттєвого підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері потребує ґрунтовного й послідовного наукового аналізу її організаційно – правових засад [38].

Дослідженню адміністративно – правових способів захисту прав і свобод людини і громадянина присвячена низка наукових праць І.Л. Бородіна [11, с. 35 – 39]. Учений вважає, що за сучасних умов ефективного забезпечення прав і свобод людини у діяльності правоохоронних структур держави вимагає концептуально нових підходів. У своїх роботах він досліджує адміністративно – правовий статус прав і свобод людини та громадянина, аналізує норми чинного вітчизняного законодавства, які покладено в основу правової регламентації реалізації конституційного права громадян на оскарження, судового контролю та нагляду; розглядає особливості наглядової діяльності прокуратури і представницької функції прокурора в адміністративному судочинстві [10, с. 113 – 116]. Вивчення наукових праць І.Л. Бородіна засвідчило, що об'єктом його досліджень виступає загальне коло суспільних відносин, пов'язаних із правоохоронною діяльністю, суду та прокуратури щодо забезпечення захисту прав і свобод людини у сфері державного управління. Діяльність же оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у контексті захисту прав і свобод людини і громадянина він не розглядає.

Аналізу основних прав і свобод українського громадянина в контексті вимог Ради Європи і ЄС, питанням оптимізації правоохоронної діяльності та

міжнародного співробітництва з точки зору захисту прав людини і основних свобод були присвячені також наукові праці Ю.Ф. Кравченка, в яких розкриваються принципи, форми і методи діяльності українських державних інституцій з охорони основних прав і свобод людини й громадянина, розглядаються проблеми оптимізації діяльності органів внутрішніх справ і забезпечення прав та основних свобод людини[31]. Автором досліджуються тенденції розвитку правової системи України в умовах розширення сфери законодавчо дозволеної діяльності та волевиявлення громадян, а саме: а) розвиток її демократичних засад; б) збагачення позитивного права природно – правовими ідеями та цінностями; в) адаптація різноджерельного, у тому числі «не кодифікованого» права; г) збагачення українського права ідеями про перевагу «духу» над «буквою» права, перевагу телеологічного тлумачення над догматикою, домінуючу роль загальних принципів права в ієрархії цінностей правової системи, про впровадження правил преторіанського типу; д) інтенсифікація процесу інтеграції правової системи України у світову та європейську правові системи; є) демократичне громадянство [30, с. 3 – 9].

Один із засновників теорії оперативно – розшукової діяльності в Україні І.П. Козаченко у більшості своїх наукових праць приділяє увагу вельми актуальній тематиці – конституційним гарантіям захисту прав і свобод людини у сфері правоохоронної діяльності [26, с. 49 – 53]. Аналізуючи систему оперативно – розшукових заходів, які мають винятковий і тимчасовий характер, він доводить, що це – складна і динамічна інституція нормативних вимог і приписів, зв'язків і відносин, оптимального співвідношення і взаємозв'язку, які мають принципове значення для оперативно – розшукової діяльності й знаходять специфічне відбиття під час проведення гласних і негласних пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів, застосуванні оперативно – технічних засобів. Йдеться насамперед про дотримання прав і свобод людини у проведенні тимчасових і виняткових оперативно – розшукових заходів. І.П. Козаченко зосереджує увагу на найбільш нерозроблених оперативно – розшукових заходах: 1) проникнення у злочинну

групу штатних оперативних працівників з відповідним всебічним забезпеченням; 2) створення підприємств і організацій, які використовуються в оперативно-розшукових цілях; 3) правового статусу оперативних працівників [25, с. 161 – 169]. З точки зору механізму реалізації нормативно – правових актів, насамперед Закону України «Про оперативно – розшукову діяльність» він досліджує проблеми правових відносин і законності в оперативно – розшуковій діяльності. В.Л. Грохольський розглядає систему принципів оперативно – розшукової діяльності та акцентує увагу на тому, що системність принципів оперативно – розшукової діяльності передбачає їх відповідність Конституції України і чинному оперативно – розшуковому законодавству [15]. Схема принципів оперативно – розшукової діяльності, як вважає автор, така: конституційні, загальні (організаційно – управлінські); спеціальні. Він наголошує, що одним з найбільш важливих конституційних положень у процесі реалізації принципу верховенства права є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, які захищаються судом. У своїх роботах В. Л. Грохольський також розглядає питання запровадження єдиної державної системи гарантій прав і свобод людини, їх захисту в оперативно – розшуковій діяльності на основі конституційних принципів [16, с. 29 – 35].

Дотриманню законності та прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю присвячені наукові праці М.І. Курочки, який вважає, що на сучасному етапі розвитку країни особливого значення набули питання розробки та впровадження єдиної державної системи гарантій прав і свобод людини в оперативно – розшуковій діяльності. Він справедливо вказує, що прийняття Закону України «Про оперативно – розшукову діяльність», а також вимоги життя, підвищення рівня законності в державі, панування таких конституційних принципів, як верховенство права і закону, гласність, недоторканність особи тощо, надали питанням законності в оперативно – розшуковій діяльності значної актуальності. Реалізацію принципу законності він досліджує на межі двох наукових спеціальностей у галузі юридичної науки: оперативно – розшукової діяльності та прокурорського нагляду. В його

наукових роботах проаналізовано найважливіші захисні функції законності: обов'язковість поновлення порушених прав; відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями оперативних підрозділів; забезпечення можливої конфіскації майна і відшкодування збитків потерпілому; оперативно – розшуковий захист працівників правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за наявності реальної загрози їх життю, майну та членам їх сімей і близьким родичам. Отже, розглядаючи теоретико – прикладні основи законності в оперативно – розшуковій діяльності, підкреслюючи її особливу роль і значення у справі забезпечення прав і свобод людини, М.І. Курочка відзначає, що гласна і негласна розшукова, розвідувальна та контррозвідувальна діяльність підрозділів чітко регламентована Законом України

«Про оперативно – розшукову діяльність» і здійснюється тільки на його основі з використанням у необхідних випадках виняткових і тимчасових заходів, які на законних підставах можуть обмежувати окремі права і свободи громадян, що підозрюються у підготовці чи вчиненні злочинів. Крім того, у більшості наукових робіт дотримання законності він пов'язує з прокурорським наглядом за оперативно – розшуковою діяльністю [33]. Автор розглядає прокурорський нагляд за законністю в ОРД як надійний механізм забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. На його думку, відомчий контроль за оперативно – розшуковою діяльністю, особливо при нинішньому стані плинності кадрів, хронічних негараздів соціально – правового захисту оперативних працівників, фіксує лише частину порушень законності в ОРД. М.І. Курочка стверджує, що, маніпулюючи суто службовими проблемами, деякі автори в галузі оперативно – розшукової діяльності підмінюють їх правовими, посиляючись на те, що організація і тактика ОРД, конфіденційність негласних відносин, особа негласного співробітника становлять державну таємницю [34, с. 46 – 53]. Тому автор розглядає прокурорський нагляд за дотриманням законів органами, що проводять оперативно – розшукову діяльність, як форму державної діяльності, визначену Конституцією і Законом України «Про

прокуратуру». На основі наукових досліджень та особистого досвіду роботи у правоохоронних органах автором була розроблена і запропонована методика прокурорської перевірки щодо наявності підстав для проведення оперативно – розшукової діяльності, провадження оперативно-розшукових справ, застосування оперативно – технічних засобів тощо. На нашу думку, ця методика становить інтерес для науковців і практиків і повинна бути впроваджена у практичну діяльність.

Теоретико – правові та організаційно – тактичні основи прокурорського нагляду за дотриманням законності в оперативно – розшуковій діяльності ОВС досліджував С.М. Піскун [46, с. 91 – 96]. Ним визначено сутність та зміст прокурорського нагляду за додержанням законності в оперативно – розшуковій діяльності ОВС України; правову основу її застосування в сучасних умовах та захисту конституційних прав і свобод людини; досліджено теоретичні основи використання новітніх форм і методів прокурорського нагляду за додержанням законності в діяльності органів внутрішніх справ; розроблені організаційно – тактичні основи взаємодії органів прокуратури України та оперативних підрозділів ОВС під час здійснення оперативно – розшукових заходів. У низці наукових робіт автором були визначені причини та умови, з якими насамперед пов'язані порушення законності під час застосування оперативно – розшукових заходів. На цій основі були розроблені конкретні пропозиції до діючого законодавства, спрямовані на ефективне вирішення досліджуваних питань [47]. Однак, як вважає С.М. Піскун, багато аспектів, що стосуються питань прокурорського нагляду за додержанням законності під час здійснення ОРД підрозділами ОВС, залишилися поза увагою науковців і потребують подальшого дослідження [48, с. 78 – 82].

Окремі науковці, серед яких Д.И. Никифорчук [40], В.Д. Пчолкін [53], І.В. Сервецький [59] та інші, пов'язують проблемні питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в ОРД з необхідністю законодавчого закріплення повного переліку та меж застосування оперативно – розшукових заходів. Вони вважають, що для теоретиків чітко визначення поняття оперативно-розшукових

заходів дасть можливість з'ясувати їх сутність, правову природу, класифікувати їх за певними ознаками, обґрунтувати доцільність їх застосування. Стосовно практичних працівників оперативних підрозділів ОВС наявність невирішених проблемних питань застосування оперативно – розшукових заходів може призвести до порушень законності прав і свобод людини, перевищення або обмеження повноважень, що знижує ефективність діяльності оперативного працівника, а це, у свою чергу, знижує ефективність боротьби з особливо небезпечними та тяжкими злочинами. Отже, у процесі застосування оперативно – розшукових заходів працівники оперативних підрозділів зобов'язані врахувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки злочинних посягань та загрози інтересам суспільства.

Запропонована вказаними науковцями класифікація оперативно – розшукових заходів стала однією з важливих спроб систематизувати та класифікувати їх залежно від юридичної природи, законодавчих приписів, повноважень, функцій та меж оперативно – розшукових дій, що здійснюються оперативними підрозділами у боротьбі зі злочинністю. Ця класифікація оперативно – розшукових заходів знайшла своє відображення у відомчих нормативно – правових актах і потребує подальшого удосконалення і закріплення в оперативно – розшуковому законодавстві України, що безумовно сприятиме забезпеченню прав і свобод громадян.

Аналіз наукових праць і наведених точок зору фахівців щодо питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів свідчить про те, що проведені дослідження стосувалися в основному лише окремих питань діяльності правоохоронних органів.

Таким чином, розроблення теоретичних і практичних проблем забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних напрямів сучасних наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, який потребує інтеграції знань багатьох галузей юридичних наук.

3.2. Зарубіжний досвід у сфері забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами

В діяльності поліцейських структур зарубіжних країн накопичено значний досвід щодо забезпечення та захисту прав людини, цей досвід може бути успішно використано з метою удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України, зрозуміло, із врахуванням вітчизняних економічних, політичних, соціально – культурних та інших реалій.

Усі держави пов'язані між собою міжнародним правом і права людини в кожній з них захищаються національним законодавством. Ступінь реалізації прав людини в державі значною мірою залежить від неухильного дотримання та виконання законів. Вищезгадані обставини дають нам підставу звернути увагу на те, що міжнародні стандарти, які стосуються захисту прав і свобод людини, у більшості випадків можуть бути безпосередньо спрямовані на регламентацію діяльності правоохоронних органів. Серед правоохоронних органів України важливе місце належить органам внутрішніх справ, зокрема такому їх підрозділу, як поліція.

Забезпечення законності, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян – це предмет турботи держави, її органів, організацій, установ та посадових осіб. Надзвичайно важливого значення ці питання набувають для органів внутрішніх справ.

Підтримання міжнародного миру й безпеки, єдність між країнами перебувають у прямій залежності від дотримання прав людини. Захист прав та свобод людини за законом, значимість принципу верховенства закону для такого захисту – ці фактори вказують на важливість професіоналізму в роботі правоохоронних органів, що означає ефективність і законність у їх діяльності. Для поліції, як правоохоронного органу, основними функціями є попередження та виявлення злочинів, підтримка й відновлення громадського порядку, надання своєчасної допомоги людям, які потрапили в біду. Ці функції є спільними для більшості поліцейських структур у Європі та в усьому світі. Європейська

конвенція про захист прав та основних свобод людини та її органи розробили стандарти виконання функцій поліцейських структур, в основу яких покладено принципи захисту прав людини, демократії та законності, оскільки у самому характері цих структур є елементи, які суперечать правам людини та законності, особливо це стосується підрозділів боротьби з повсякденною злочинністю [62, с. 94 – 98].

Поліція зазвичай є ієрархічною та дисциплінарною структурою. Тому не дивно, що в різних країнах світу в поліцейських структурах склалась схожа атмосфера. Поліцейські структури різних країн дедалі частіше взаємодіють у боротьбі з міжнародною злочинністю, тероризмом. Поліцейські працюють разом із миротворчими місіями ООН, двосторонні угоди між країнами та багатосторонні договори створені міжнародними організаціями, дозволяють поліцейським із різних країн обмінюватися інформацією та накопиченим досвідом.

З огляду на специфіку діяльності поліції і для спрямування її в потрібному напрямку 17 грудня 1979 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Кодекс поведінки осіб з підтримання правопорядку. Резолюція 34/169, згідно з якою було прийнято цей кодекс, включає в себе такий припис: «...Як і всі інші органи системи кримінального судочинства, кожний орган охорони порядку повинен представляти громадськість в цілому, нести перед нею відповідальність і бути їй підзвітним». Ця резолюція затвердила правовий статус поліції, а також її взаємовідносини із суспільством [55].

Серед теоретиків і практиків у сфері поліцейської стратегії не було та й нема єдності поглядів на те, куди перенести основний акцент у роботі поліції – на профілактику правопорушень чи на виконання нею репресивних функцій. Перша точка зору отримала офіційну підтримку в США, Великобританії, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Німеччині, Австрії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, Японії, Сінгапурі та деяких інших країнах, друга – в країнах Латинської Америки і європейських та азіатських державах, які були соціалістичними республіками, а також в Ізраїлі, Єгипті. Було б невірним,

звичайно, абсолютизувати превентивну чи репресивну роботу: одне має доповнювати інше. Але в умовах обмежених кадрових і матеріальних можливостей поліції державна адміністрація всіх країн світу неминуче змушена визначати пріоритетний вектор її діяльності.

Цілком правильно відмічає О.В. Негодченко, що профілактика правопорушень буде ефективною лише тоді, коли ця діяльність зможе охопити все суспільство, яке перетвориться на партнера поліції. Думка настільки ж безперечна, наскільки й утопічна. Історія показує, що ніколи ще поліцейська профілактика не охоплювала все суспільство, і ніде ще всі соціальні прошарки не ставилися до діяльності поліції з тим найвищим ступенем розуміння і симпатії, яка б дозволила забезпечити їй загальну активну підтримку.

В дійсності поліцейські органи в кінці ХХ ст. значно частіше почали виявляти себе як виконавчо – репресивні. Ця тенденція універсальна і пов'язана із зростанням у всьому світі таких злочинних проявів, як тероризм, незаконний обіг наркотиків, нелегальна міграція, торгівля людьми, масові безладдя на ґрунті релігійного екстремізму і міжнаціональної ворожнечі, міжетнічні конфлікти та ін. Оскільки в даний час у світі відсутні достатньо ефективні засоби для попередження таких правопорушень, посилення репресивних функцій поліції буде зростати.

Поширенню зазначеної тенденції сприяє недосконалість законодавства. Так, британські юристи вказують на нечітке визначення в праві самого поняття злочину проти громадського порядку як на одну з причин недостатньої ефективності його охорони і надмірного поліцейського насильства щодо осіб, які брали лише пасивну участь у групових безладдях, чи тих, хто став випадковим свідком. Закон повинен бути ясним, ефективним, який можна виконувати.

Незважаючи на різні оцінки поліції в сучасному світі, закордонні фахівці одностайні у визнанні її величезної ролі. Вдало про значення поліції висловилося Г. Маріньон (Аргентина): «Вона воістину стала одним із наріжних каменів держави. Глобальну силу кожної країни можна виміряти за

можливостями її поліції. Державу майбутнього можна в мріях уявити без армії, але з поліцією ще більш могутньою, ніж нинішня». Водночас усе більшого поширення отримує підхід до поліції як до організації щодо надання послуг населенню у сфері правоохорони. Така позиція знайшла відображення в ряді національних і міжнародних документів ще в 1970-і рр. Як зазначається в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., служба суспільству містить у собі, зокрема, надання послуг і допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних, соціальних чи інших причин надзвичайного характеру потребують негайної допомоги.

Для підвищення ефективності діяльності поліції особлива увага приділяється нововведенням у галузі управління. У книзі «Управління поліцією» перелічується кілька таких факторів, зокрема: активна участь співробітників кожного підрозділу в процесі підвищення ефективності його роботи; підтримка управлінських нововведень з боку керівників підрозділів; виховання у персоналу почуття особистої відповідальності і моральних стимулів причетності до вирішення поставлених завдань; чітке знання співробітниками загальних і конкретних цілей нововведень, розуміння поставлених перед ним завдань; впевнені дії керівництва. Підкреслюється, що важливою передумовою успіху всіх заходів щодо підвищення ефективності роботи поліції є підтримка їх з боку населення [17, с. 120].

В США, Канаді, Японії і більшості країн Західної Європи отримала визнання концепція комунальної поліції, суть якої полягає у встановленні партнерства поліції і населення на рівні громади.

Цікаво, що американські дослідники оцінюють неблагополуччя в громаді за такими ознаками: наявність безпритульних, повій і молодіжних банд; слабкий зв'язок громади з поліцією, відсутність допомоги правоохоронним органам з боку населення; пияцтво в громадських місцях; відкрита торгівля наркотиками; бруд у громадських місцях. Разом з тим закордонні поліцейські

відзначають, що впровадження комунальної моделі породжує ряд специфічних проблем, у тому числі перерозподіл стратегічних і тактичних завдань взаємодії з населенням, зміна критеріїв оцінки ефективності поліції, ролі її керівних органів у спільному з громадою плануванні стратегії охорони правопорядку. Досягнення розумного балансу превентивних і силових дій щодо правопорушень завжди є і буде однією з головних проблем поліцейської стратегії.

Водночас, як справедливо зазначав відомий італійський юрист Р. Мінца, у злочинності можна знайти багато елементів чисто політичного змісту. Вона становить своєрідний прояв протесту, поширеного в суспільстві, впливає на розподіл державних коштів і, нарешті, впливає на ступінь свободи, наданої громадянам державою. Показово, що для західних країн характерною є поляризація поглядів на перспективи боротьби з правопорушеннями. В умовах зростання злочинності варто всіляко підсилювати поліцейський апарат і наділити його надзвичайними повноваженнями, ширше використовувати різні превентивні заходи. Однак, подібні заходи є занадто дорогою ціною, оскільки пов'язані з обмеженням демократії чи відмови від неї.

Конституції та конституційні закони США, Великої Британії та інших країн англосаксонської системи взагалі не містять згадки про поліцію як про автономну ланку виконавчої влади, що, напевно, зумовлено небажанням гіпертрофувати роль поліцейських формувань як якогось «силового» механізму. В основних законах більшості держав Європи (Бельгія, Іспанія, Італія, Португалія, Румунія, Франція) та Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Еквадор) мова про поліцію ведеться у контексті її підпорядкованості судовій владі.

До головних напрямів поліцейської діяльності Сполучених Штатів Америки належать: профілактика й припинення злочинності, забезпечення стабільності і спокою в країні, захист особистої власності, правозастосування, розслідування злочинів, повернення загубленої або викраденої власності, затримання злочинців, захист прав особистості, забезпечення безпеки

дорожнього руху, виконання функцій різноманітних суспільних служб, підготовка справ для передачі їх до суду.

У США правовими основами діяльності поліції є Конституція країни, Федеральний кримінальний кодекс та правила Конституції штатів, а також укладені на основі законодавства штатів збірники стандартних ситуацій, які передбачають діяльність поліції в кожному окремому аспекті [32, с. 45].

Систему поліцейських органів Великобританії становлять: Скотланд – Ярл , поліцейські департаменти графств, транспортна та територіальна поліції Північної Ірландії.

Міністерство внутрішніх справ Великобританії – центральне відомство країни – створене в 1782 р. До основних функцій МВС цієї країни належать: підтримання закону й порядку, забезпечення ефективної поліцейської служби, контроль та управління службами тюрем, нагляд за пожежною службою, розробка нового законодавства з питань компетенції Міністерства внутрішніх справ.

Діяльність МВС Великобританії стосовно поліцейської служби, крім Скотланд – Ярду, вирізняється децентралізованим характером, що, з одного боку, дозволяє оперативно вирішувати питання «на місцях», а з іншого – не сприяє ефективному розв’язанню глобальних завдань з огляду на складність організації взаємодії. Крім таких особливостей британської поліції, як децентралізований характер її управління, іншою характерною рисою є відсутність особливого корпусу кримінальної поліції.

Усі службовці поліції (від констебля і вище) наділені відповідними правами з проведення досудового розслідування кримінальних справ. Особливого органу або посадової особи, котрі б здійснювали цю функцію, у Великобританії не передбачено. Хоча при цьому слід зазначити, що регулярна поліція Англії складається з поліції, яка носить форму, і поліції в цивільному.

Головними завданнями поліції, яка носить форму, є попередження злочинів, регулювання дорожнього руху, охорона життя і власності людей. До даної категорії поліції належить переважна більшість поліцейських, тому саме

на них покладається найважливіша робота, зокрема несення патрульної служби. Основним обов'язком патрульних є виявлення порушень закону, а також втручання в інциденти, які можуть спричинити ці порушення.

До завдань поліції в цивільному входить розслідування й розкриття злочинів. Кожен поліцейський загін має власний слідчий підрозділ, службовці якого в основному є цивільними особами.

У Франції виділяють два види поліції: загальну та спеціальну і два види адміністративної діяльності поліції та жандармерії.

Загальна адміністративна діяльність поліції має своїм призначенням охорону громадського порядку та громадської безпеки, досягнення того, що записано в Муніципальному Кодексі Франції (ст. 97): безпека, спокій (добрий порядок) та дотримання санітарних норм і правил, тобто охорона здорового навколишнього середовища. Спокій або добрий порядок – це такий стан у суспільстві, який сприяє попередженню та усуненню деяких обставин, що виходять за межі звичайних нормативних незручностей співжиття в суспільстві.

Спеціальна адміністративна діяльність поліції реалізується у двох видах: 1) адміністративна діяльність поліції в небезпечних для здоров'я громадян закладах та сферах, які підпорядковуються спеціальному юридичному режимові (це поліція залізниць, аеропортів, морських та річкових портів, метрополітенів та ін.); 2) нагляд за речами та предметами, які не належать до компетенції загальної поліції, тобто нагляд за виконанням повноважень поліції моралі, поліції естетики, поліції, яка слідкує за проведенням ігор, розваг, розіграшів, лотерей та ін.

Стаття перша декрету Франції «Про поліцію» проголошує, що поліція здійснює свою діяльність виключно щодо охорони республіканського устрою, охороняє громадський порядок, захищає громадян та їхню власність. У другій статті декрету «Про поліцію» проголошується, що правовими основами діяльності поліції Франції є Декларація прав людини та громадянина, Конституція Франції, її закони та міжнародні угоди, ратифіковані у встановленому порядку.

У таких країнах, як Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, поліція майже у повному обсязі здійснює розслідування значної частини кримінальних справ, оскільки судова влада та прокуратура делегують поліції багато своїх функцій. Спрощено порядок здійснення поліцією ряду процесуальних дій – арештів, обшуку, виїмок. У Франції та Італії закон про боротьбу з тероризмом надає поліції право без письмової вказівки суду здійснювати обшуки громадян, їхніх помешкань, автотранспорту та затримувати підозрюваних. КПК Франції надає право поліцейському затримувати на одну добу будь – яку особу, яка може повідомити дані про обставини справи чи про вилучені предмети та документи. Існує також спрощений порядок розгляду судами справ про протиправні дії, кваліфіковані як менш тяжкі (свідчення поліцейських використовуються часто як єдина та основна доказова база обвинувачення).

Для більш повного й всебічного врахування інтересів різних соціальних груп та блокування авторитарно – бюрократичних тенденцій у багатьох країнах практикується залучення громадян до безпосереднього управління поліцейськими формуваннями.

У Фінляндії при управлінні поліції створено Дорадчий комітет у справах поліції, до складу якого, поряд з посадовими особами цього апарату, включені представники провідних політичних партій, профспілок та найбільш великих промислово – торгових фірм.

В Італії в усіх територіальних одиницях є представники центральної влади (урядові комісари в областях, у провінціях – префекти). На них покладено виконання директив центральної влади з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

У Швеції депутати від політичних партій є членами Дирекції поліцейського управління міністерства юстиції – вищої наглядово – контрольної поліцейської інституції. Уряд кожного з 24 графств (основна адміністративно – територіальна одиниця) відповідальний за діяльність поліції в його межах. Проте центральний орган – Національний поліцейський комісаріат перевіряє і контролює роботу місцевих органів, надає їм

консультативно – методичну допомогу. Крім того, ним здійснюються розслідування злочинів проти державної безпеки, випадків тероризму, правопорушень, які мають загальнодержавний та міжнародний характер, контроль за доббором кадрів у поліцію, організація системи навчання особового складу поліції на місцях, керівництво рятувальними операціями в гірських районах, ведення кримінального обліку.

Німеччина є федеративною державою, це й обумовлює відповідну побудову поліцейських сил країни. Федеральний уряд Німеччини відповідає за стан правопорядку поділяє з урядами земель, які згідно з Конституцією 1949 р. мають власні поліцейські формування.

Найважливішими ланками федеральної поліції є Федеральна прикордонна поліція та Федеральна кримінальна поліція.

Головне завдання Федеральної прикордонної поліції – контроль державних кордонів, боротьба з організованою злочинністю, нелегальною міграцією, контрабандою наркотичної сировини, охорона найважливіших об'єктів, розслідування правопорушень у сфері екології, а також охорона суспільної безпеки на залізничному та авіаційному транспорті.

Федеральна кримінальна поліція як спільна служба федерації і земель була створена в 1951 р. для боротьби з кримінальною злочинністю на території країни.

До обов'язків Федеральної кримінальної поліції як центральної служби належать: збір та аналіз інформації; централізація служби встановлення особистості злочинця і судово – медичної експертизи; централізація служби з управління об'єднаною електронною мережею передачі поліцейських даних, що поділяється на федеральну і земельну; координація органів судової медицини; статистика та аналіз злочинів; надання підтримки поліції земель у роботі щодо запобігання злочинів; спостереження за дотриманням законів і науково – дослідна робота в галузі кримінології. Федеральна кримінальна поліція є центром інформації і зв'язку між усіма поліцейськими службами Німеччини. До її функцій належить координація діяльності поліції земель та

безпосередньо виконавчі функції. Федеральна кримінальна поліція має право проводити кримінальне розслідування на прохання земельної влади або за приписом федерального міністра внутрішніх справ. Вона розслідує злочини, пов'язані з наркотиками, фальшуванням грошей, використанням зброї і вибухівки, політичні злочини, проти власності, економічні злочини, а також запобігає терористичній діяльності.

Федеральна прикордонна поліція, як і Федеральна кримінальна поліція, підпорядковані федеральному Міністерству внутрішніх справ. Воно має компетенцію значно ширшу, ніж МВС інших країн. Фактично МВС Німеччини контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни.

Посилення поліцейських функцій Німеччини сталося в результаті впровадження 1957 р. в землях так званої поліції готовності, її було створено згідно зі статтею 91 Конституції, яка передбачає, що «...у разі небезпеки, яка загрожує існуванню або вільному демократичному устроєві союзу або якійсь землі, федеральний уряд може підпорядкувати своєю безпосередньою вказівкою поліцейські сили однієї або кількох земель».

Поліція готовності являє собою сильно озброєні моторизовані частини (чисельністю до 30 тис. осіб від кожної землі), що перебувають у безпосередньому підпорядкуванні уряду Німеччини. Їх використовують насамперед для боротьби із «саботажем і безладдям», для «підтримки внутрішньої безпеки і порядку».

Поряд з органами загальнофедеральної поліції, кожна земля має власну поліцейську систему. За обсягом повноважень поліція федеральних земель поділяється на державну (земельну), окружну, повітову й міську (муніципальну). Поліція земель також підпорядкована Міністерству внутрішніх справ, за винятком міської поліції (муніципальної), яка підлегла органам міського самоврядування і утримується за рахунок міського бюджету.

Структурна організація поліції в усіх федеральних землях включає: патрульну службу або поліцію охорони громадського порядку, до обов'язків якої входить розслідування дрібних і середніх злочинів, порушень

правопорядку, переслідування порушників дорожнього руху; поліцію, що регулює дорожній рух: спецзагони або поліцію оперативного втручання, яка надає допомогу патрульній службі та кримінальній поліції під час проведення масових заходів; кримінальну поліцію землі, до обов'язків якої входить розслідування значних злочинів, підвищення кваліфікації і спеціальне тренування особового складу, координація дій у випадках міжнародного розслідування; воднотранспортну поліцію; поліцейську школу; поліцейський коледж з підготовки управлінських кадрів.

Головними завданнями поліції землі є попередження, розслідування і розкриття злочинів спільно з Федеральною кримінальною поліцією, а також забезпечення безпеки дорожнього руху. До службових обов'язків земельної поліції також входить підтримка внутрішнього порядку під час великих демонстрацій, дії під час стихійних лих і безладь.

Характерною рисою організаційно – функціональної будови поліції Німеччини як федеративної держави є централізований характер управління поліцією. Ефективність діяльності поліцейських сил Німеччини виступає своєрідною гарантією внутрішньополітичної стабільності та забезпечення основних прав, свобод і законних інтересів особи й громадянина [58, с. 54].

В Японії, згідно із Законом про поліцію 1954 р., загальне керівництво та контроль за роботою поліції здійснюється комісіями громадської безпеки. Головне місце серед них займає Державна комісія громадської безпеки (ДКГБ), яка безпосередньо підпорядкована прем'єр – міністру. Її голова є членом уряду. На місцях діє префект під керівництвом губернаторів. Члени комісії призначаються прем'єрами за згодою парламенту та губернаторами.

Головне поліцейське управління Японії складається з канцелярії, начальника, департаментів поліцейської служби кримінальних розслідувань, зв'язку, дорожньо – транспортного руху, охорони, навчальних закладів, периферичних органів, а також центру експертизи, НДІ поліції та штабу двірцевої поліції. Названі структури – тип бюрократичної організації управління. Вони побудовані за принципом ієрархії, а здійснювані операції

визначаються послідовно системою правил, які застосовуються в конкретних ситуаціях. Це забезпечує певну раціональність, точність, однакове ведення справ та сувору відомчу підзвітність. Проте є серйозні негативні наслідки, притаманні структурам поліції Японії: порушення основоположного принципу демократичної теорії про підконтрольність громадськості, зволікання у прийнятті рішень, кастовість, піддатливість корупції.

У Японії Закон про виконання поліцейськими чинами службових обов'язків регламентує способи адміністративного примусу, залишаючи вирішення питання навіть про такий захід, як застосування зброї, на «розумний розсуд» поліцейського. Японська поліція повноважна самостійно вживати заходів щодо так званих малозначних злочинів (крадіжки, приховування краденого, шахрайство та ін.). За даними японського дослідника К. Уеда, кількість осіб, до яких заходи вживалися безпосередньо поліцією, становила близько 40 % усіх затриманих за підозрою у скоєнні кримінальних злочинів. Усе це призводить до того, що поліцейські, користуючись своїми широкими повноваженнями на обшук, арешт і застосування насильства, нерідко порушують права громадян.

У Китайській Народній Республіці Міністерство громадської безпеки є функціональним департаментом при держраді, що відповідає за роботу поліції. Його бюро й відділи громадської безпеки розподілені по комунах і містах та підпорядковані у своїй роботі місцевій владі та вищим поліцейським органам. Поліція відповідає за забезпечення контролю безпеки громадських комунікацій, адміністрації в'язниць і колоній, контролю громадського транспорту, законність діяльності, забезпечення внутрішньої безпеки, розслідування кримінальних злочинів, розслідування економічних злочинів, прикордонний контроль, візовий контроль і т. ін.

У Канаді є федеральна, провінціальна та муніципальна поліції. У своїй діяльності кожна з цих поліцейських організацій керується не тільки Кримінальним кодексом Канади, а й законами провінцій та муніципальними законами, тому ці закони також можна вважати правовою основою діяльності

поліції Канади.

Незважаючи на те, що поліція вважається певною мірою «цивільною» і до деякої міри «військовою», вся без винятку структура управління поліцією є ієрархічною; з диференційованою, відповідно до військових звань, уніформною; характеризується військовою манерою поведінки та нормами.

Начальники поліції у різних країнах незалежно від організаційної структури, теорії та стилю управління, мають однакові обов'язки, які полягають в ефективному та законному підтриманні правопорядку, при цьому вони повинні забезпечувати дотримання й захист прав людини.

Якою б не була структура організації, більш жорсткою – «військовою», чи менш жорсткою – «цивільною», начальники поліції несуть повну відповідальність за забезпечення правопорядку.

Органи у справах забезпечення правового порядку тільки тоді можуть законно функціонувати, коли це здійснюється відповідно до закону, включаючи закони, які захищають права людини.

Нині народи всіх країн вимагають ефективного захисту від злочинності та громадських безладь, наполягають на більш суворому дотриманні поліцейськими принципів законності та гуманності. Кожна країна вимагає від поліції ефективності та зразкової поведінки. Робота поліції має поліпшуватися, а це означає, що повинні змінюватися методи відбору та підготовки кадрів, методи оцінки їх роботи, принципи заохочення та винагороди, дисциплінарні заходи, а також принципи звітності перед законом і суспільством.

Вивчення позитивного досвіду розвинених зарубіжних держав дає змогу використовувати більш ефективні методи захисту прав та свобод особи, якими користуються правоохоронні органи у своїй повсякденній роботі. Одержані емпіричні дані дозволяють сформулювати на його основі теоретичні положення та конкретні практичні рекомендації щодо поліпшення правоохоронної діяльності.

Для таких країн, як Франція, Німеччина, Великобританія, Швеція, США характерна наявність загальнонаціональних і регіональних програм діяльності

поліції, що включають юридичні, організаційно – управлінські та інші взаємозалежні заходи, які мають достатнє фінансове забезпечення. Творче використання такої практики, безсумнівно, може становити для України значний інтерес, і тому наукове дослідження даної проблематики, на нашу думку, є досить перспективним, тому що відповідні програми діють там, де соціально – економічна й політична обстановка відносно стабільна і є фінансові можливості для впровадження їх у життя, чого, на жаль, не можна сказати про сьогоденну Україну. Це необхідно пам'ятати, виконуючи теоретичний і практичний аналіз будь – яких елементів досвіду діяльності поліції в демократичних державах, і враховувати результати аналізу для надання рекомендацій щодо його використання у вітчизняних умовах [37, с. 39 – 46].

В діяльність поліції необхідно впроваджувати такі засоби, які дозволять втілювати новітні механізми правовідносин, взаємодії і комунікативних особливостей. Це дозволить створити необхідну правову базу відносин між поліцією та населенням, удосконалити позитивні форми і методи взаємодії, визначити риси ділового партнерства поліції з населенням та громадськими інститутами, запровадити механізми партнерських відносин з урахуванням наукових рекомендацій та передового досвіду зарубіжних поліцейських органів, сформулювати рівень розвитку комунікативної культури суспільства для створення умов партнерства населення та поліції.

Враховуючи вимоги Президента України щодо правоохоронних органів, політику МВС України щодо оцінки ефективності роботи поліції і підрозділів внутрішніх справ та результати вивчення іноземного досвіду й соціологічних досліджень, головним критерієм оцінки поліцейської роботи, на нашу думку, необхідно визнавати не лише думку населення про поліцію в цілому, а стан довіри, який існує у населення стосовно поліції, яка захищає права та інтереси людини на певній території.

На підставі досвіду зарубіжних країн, в Україні має бути вироблена стратегія в галузі попередження порушень прав і свобод людини. Вона повинна передбачати різні заходи: забезпечення спільної зацікавленості держави,

посадових осіб, фізичних осіб у забезпеченні прав і свобод людини; державний контроль за цією діяльністю; встановлення взаємодії поліції з населенням у розробці ефективних способів такого забезпечення; впровадження нових форм та методів забезпечення прав і свобод особи; зміцнення моральних цінностей та законності (виховання поваги до закону у всіх осіб); правове виховання через засоби масової інформації; підвищення рівня виконавчої дисципліни і посилення відповідальності за невиконання законів або певних розпоряджень на всіх рівнях; удосконалення законодавства відповідно до нагальних потреб суспільства; своєчасне інформування про зміни в законодавстві, роз'яснення його положень, пробудження інтересу до знання законів та їх неухильного виконання.

3.3. Вдосконалення механізму захисту прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів

Не викликає сумнівів той факт, що ступінь розвитку інституту прав людини в державі є показником рівня розвитку самої держави, а належний механізм реалізації норм, що закріплюють права людини, свідчить про демократизм, правопорядок, законність та наближення держави до рівня правової. Незважаючи на закріплення пра

в людини як нормативних положень у міжнародних актах і законодавстві окремих держав, вони не отримують відповідного здійснення. Вочевидь, що одного приведення прав людини у статус правових норм недостатньо для того, щоб вони «працювали» в певному суспільстві, тому повинен існувати механізм їх реалізації [54, с. 112].

Проблеми механізму реалізації та захисту прав і свобод людини в останній чверті XX – на початку XXI ст. набули, можна стверджувати без перебільшення, світового, глобального значення і вийшли на перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку демократії у певній державі та у цілому світі.

Цей процес має як об'єктивне, так і суб'єктивне підґрунтя й зумовлений, з одного боку, історією становлення і розвитку світової цивілізації та її демократичних інститутів, а з іншого – волею «сильних світу цього» (окремих найбільш економічно і політично розвинутих держав і суспільств: США, Японія, Китай, Велика Британія, Німеччина, Франція), – спрямованою на створення єдиного світового порядку, побудованого на загальноприйнятній ідеї захисту прав людини та боротьби з тероризмом. Таке ставлення до цієї проблематики в світі є значною мірою об'єктивним та, на жаль, часто – густо має яскраве політичне забарвлення і залишатиметься таким ще багато років [68, с. 28].

Що стосується механізму реалізації права, то його визначають як діяльність суб'єкта права, зобов'язаної сторони, законотворчого органу та наявні юридичні норми, які регулюють їх діяльність. Необхідно зупинитися на тому, що поняття реалізації прав людини тісно пов'язане з поняттям забезпечення останніх. Забезпечення прав людини визначається як система їх гарантування з боку державних інститутів, що функціонує у правовому режимі; до цієї системи включають такі елементи: компетенція, охорона, захист, створення необхідних умов для реальної реалізації людиною своїх прав [64, с. 3]. З наведеного визначення випливає, що реалізація прав людини входить до їх забезпечення, оскільки низка умов останнього передуює відповідній реалізації.

В Україні на сьогодні досить актуальною є проблема ефективного використання потенціалу Конституції для державотворчого процесу, втілення її приписів у реальне життя, визначення її чинників, які негативно впливають на реалізацію конституційних норм. Конституційні норми втілюються в Основному Законі здебільшого у вигляді норм – засад і є нормами узагальненого порядку. Вони деталізуються в поточному галузевому законодавстві, саме це дає можливість створити ефективний механізм реалізації функцій держави, захисту відповідних прав людини і громадянина [19].

Тому права і свободи людини та громадянина, які в ст. 3 Конституції

України набули статусу найвищої соціальної цінності, потребують, на наше глибоке переконання, – впровадження юридичного механізму забезпечення їх реалізації та гарантування.

Права і свободи людини, громадянина мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і юридично закріплені, визнаватися і охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, а головне – відповідати можливостям їх реалізації. Звідси, ефективне забезпечення принципу пріоритету прав і свобод людини прямо залежить від економічних, політичних, соціокультурних чинників, від домінуючої в суспільстві правової культури (і субкультур), яка впливає на здатність особи розуміти її правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні ціннісні орієнтації, навчитися вмілому їх використанню [14, с. 19].

Однак в Україні права людини виступали та продовжують виступати свого роду заручниками складних процесів державотворення, об'єктом системних політичних спекуляцій з боку практично усіх політичних сил, що значною мірою у суспільній свідомості нівелювало й саму цінність прав людини.

Такий знеособлений підхід формує соціальну відчуженість особи й громадянина, унеможлиблює вироблення реальної дієвої державної політики, і тим паче її реалізацію, створює несприятливі умови для розвитку потенціалу особистості й соціуму загалом. Адже в такому разі людина виступає засобом, а не ціллю діяльності держави.

В Україні немає практично жодного права, яке б не порушувалося. З року в рік зростає кількість порушень прав людини та вчинених злочинів. На жаль, громадяни України не звикли до можливості судового захисту своїх прав і свобод та не використовують цей засіб в повній мірі. Це обумовлено тим, що: по – перше, строк розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, тому громадяни роками не можуть захистити свої права, а це породжує недовіру, непошану громадян до суддів та судової системи загалом; по – друге, через

неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката; по – третє, існує велика кількість колізій в українському законодавстві, нестабільність, часто змінюване законодавство. Судова система страждає від надмірного навантаження, недофінансування, що породжує її корумпованість [7].

Ще можна виділити такі проблеми щодо реалізації прав людини і громадянина: низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства; незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної особи без винятку перед собою й оточенням за процес і результати своєї діяльності; нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті; низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих і групових (кланових) інтересів; відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадянського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні; відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством без відповідальності посадових осіб та самих громадян [44, с. 41].

До проблем реалізації прав людини також відносять: бездіяльність органів державного управління (правоохоронних органів); роз'єднаність різних соціально – культурних груп у суспільстві; відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; відсутність належної експертизи законотворення і нормотворення щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина; бідність українців, яка робить їх зручним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів [27].

Традиційно болючим є питання забезпечення політичних прав. Важливою умовою реалізації громадянами своїх прав і свобод є наявність ефективного законодавства в цій сфері. В Україні прийняті і діють багато законодавчих актів, які по суті визначають механізм реалізації політичних прав і свобод.

Проте на сьогодні залишається фактом відсутність законодавства у сфері реалізації права на проведення мирних зібрань, правові позиції, висловлені Конституційним Судом України при розгляді справи щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання, орієнтують законодавця на врегулювання правовідносин у повному обсязі. Зокрема, Суд зазначив: «Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є ... однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо...».

Актуальним досі залишається питання щодо механізму реалізації та захисту соціальних прав і свобод людини. Соціологічні дослідження, проведені ще наприкінці 2010 р., показують, що 37 % опитаних вважають, що соціальні права є в групі з трьох основних прав, які порушуються найчастіше в Україні, а 20 % респондентів називають право на справедливий судовий розгляд (на п'ятому місці) – як право, яке також є одним із прав, які порушуються і не виконуються на достатньому рівні.

Як впливає з Доповіді Української Гельсінської спілки з прав людини «Права людини в Україні 2009 – 2010. Доповіді правозахисних організацій», Україна, як і раніше, досить далека від умов, за яких кожен може реалізувати свої соціальні права в повному обсязі. Європейські стандарти в галузі соціального забезпечення права залишаються недоступними для України до цих пір. Показник «гарантованого рівня прожиткового мінімуму», що використовується в Україні, суперечить українському законодавству та незаконно обмежує рівень соціальних виплат. Використання цих

«сурогатних» показників відображає нездатність держави гарантувати базові соціальні стандарти і забезпечити підвищення рівня життя для населення. Система соціального забезпечення є неефективною в Україні через відсутність повного бюджетного фінансування. Саме тому основні соціальні стандарти не відповідають європейським, більшість з конституційних соціальних стандартів залишаються лише деклараціями [12].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що українська влада постійно намагається експериментувати з питаннями соціального забезпечення. І це цілком природно для країни з нестійкою економікою та незначними фінансовими ресурсами. Вочевидь, що після 20 років незалежності буде вкрай складно не тільки перебудувати економіку – правову складову систему соціального захисту (що слід було робити на початку незалежного поступу), а й змінити стереотипне мислення щодо названого питання з боку громадян [5, с. 15 – 21].

Моніторинг стану дотримання культурних прав свідчить, що багато проблем у цій сфері залишаються нерозв'язаними. Так, в освітній галузі досі не подолано негативних тенденцій минулих років, зокрема продовжує скорочуватися мережа дошкільних навчальних закладів, кризовий період переживає сільська школа, нівелюється виховна роль освіти, залишається незадовільною ситуація з підготовки робітничих кадрів, неналежно забезпечується та контролюється якість наданих освітніх послуг, вища освіта залишається недоступною для багатьох громадян із соціально незахищених категорій населення. Як наслідок, не всі громадяни нашої держави нині мають можливість повноцінно реалізувати конституційне право на освіту та свій освітній потенціал [22, с. 281].

Необхідно зазначити, що забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина в повному обсязі є доволі непростим процесом. Зокрема, існує істотна невідповідність між сучасними правовими регуляторами, юридичними засобами та справжнім станом реалізації культурних прав і свобод людини в Україні.

Ситуація з дотриманням прав людини невпинно погіршується в регіонах України, які не контролюються українською владою. У Донецькій та Луганській області грубі порушення прав людини, такі, як викрадення та тортури, вже не лише стосуються активістів, журналістів та політиків, а застосовуються озброєними людьми щодо населення краю в цілому. Як зазначено у доповіді Верховного комісара ООН, що у результаті бойових дій в Донецькій і Луганській областях більше п'яти мільйонів жителів районів, що безпосередньо постраждали від конфлікту, не можуть реалізувати свої основні права протягом 6 місяців, позбавлені своїх основних прав на освіту, охорону здоров'я, житло і можливості заробляти на життя. Під час збройного конфлікту багаторазово відбувалося незаконне затримання та кримінальне переслідування українських військових, які потрапили в полон до сепаратистів або склали зброю і самостійно перейшли на територію РФ.

У червні 2014 р. до українського законодавства були введені положення про можливість тимчасового обмеження прав і свобод людини в районі проведення АТО. Згодом керівникам СБУ та МВС України в областях було надано повноваження проводити превентивне затримання осіб на строк до 30 діб за підозрою у вчиненні терористичної діяльності, а прокурорам – обирати тримання під вартою таких осіб на той же строк. Однак, хоча усі ці зміни і спрямовані на боротьбу з тероризмом у надзвичайно складній ситуації в країні, але, тим не менш, не відповідають положенням Конституції і містять загрозу свавільного позбавлення людей свободи за відсутністю судового контролю [73].

Порушення прав людини, які викликала анексія Криму, здійснена всупереч резолюції Генасамблеї ООН 68/262, нараховують цілий список: від питань реєстрації недержавних організацій, свободи слова, свободи зібрань, свободи релігійних організацій до переслідувань священиків Української православної церкви Київського патріархату, мусульманських громад та організацій, перешкоджання в роботі Меджлісу кримськотатарського народу [75].

Сучасне українське суспільство переживає етап глибокого усвідомлення прав і свобод людини, який можна розглядати як початок духовного відродження України. Сама ідеологія прав стає більш загальновизнаною та затребуваною у державному і суспільному житті. Під кутом зору даної ідеології відбувається переоцінка поглядів на радянське і пострадянське минуле та формується проекція на ближнє й віддалене майбутнє України.

На жаль, Україна ще не може похвалитися особливими досягненнями у галузі прав людини. Однак й те, що зроблено за часи незалежності, не може не викликати захоплення. Це, насамперед, новосформовані інститути захисту прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Конституційний Суд України та адміністративні суди тощо. Разом з тим, реалізація прав особистості – складне і багатогранне явище, що включає в себе не тільки діяльність правозастосовчих органів, а й активну діяльність самої особистості. Законодавець, визначаючи модель реалізації правової норми, яка закріплює права людини, багато в чому орієнтується на можливість безпосереднього їх використання особистістю. Проблема активності особистості в механізмі реалізації безпосередньо залежить від рівня її правосвідомості, правової культури та інформованості.

Підводячи підсумки про шляхи вдосконалення механізму безпосередньої реалізації прав і свобод потрібно зазначити, що існує необхідність вдосконалення процесуально – процедурної регламентації прав, реалізованих безпосередньо. Зокрема, необхідно прийняти закон, що регламентує порядок реалізації таких конституційних прав громадян, як право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Для забезпечення дотримання в державі прав і свобод людини та громадянина необхідно, щоб кожний громадянин високо усвідомлював важливість дотримання прав і свобод людини. Важливо, щоб проекти нормативно – правових актів, які вносяться до парламенту, а також зміни, які пропонуються внести до чинного законодавства, у жодному разі не звужували змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено комплексне дослідження правоохоронних органів в механізмі забезпечення прав і свобод людини, а також сформовані на цій основі науково – обґрунтовані рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів та вирішення системних проблем у зазначеній сфері.

У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Аналізуючи історичні надбання – культуру первісних общинних утворень і племен, можна стверджувати, що в додержавний період у зародкових формах існували елементи інституту правоохоронних органів, оскільки додержання первісних традиційних норм, різного роду табу (заборон) було аксіомою для всіх членів роду та племені. Невиконання усталених правил поведінки мало логічний наслідок — засудження та покарання порушників віри й звичаїв. Так, у первісну епоху розвитку людства вчинялися діяння, які нині кваліфікуються як злочини. Будь – які провини у первісному суспільстві були наслідками порушення встановлених норм поведінки – звичаїв, традицій, а захисною реакцією на порушення був розшук винуватця та помста. Отже, діяння, розшук особи, яка його вчинила, та її покарання у прямому й переносному розумінні повсякчас супроводжували життєдіяльність будь – якого суспільства. Тому цілком логічним є твердження про існування прототипів сучасних правоохоронних органів у додержавному суспільстві.

Як засвідчують історичні джерела, норми звичаєвого права зароджувалися на українських землях з I століття н. е. та врегульовували порядок здійснення кровної помсти, а також деяких процесуальних дій (присяга, ордалії, оцінка показань свідків).

Можна стверджувати, що Руська Правда у короткій (а згодом і у поширеній) редакції є основним кодифікованим джерелом права і, відповідно, способів та методів діяльності первісних правоохоронних органів раннього

феодалізму. Вагому роль у формуванні національних ідеалів та правосвідомості українського суспільства відіграв період українсько – козацької доби.

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акта незалежності України від 24 серпня 1991 року та становлення і розвитку України як незалежної держави правоохоронні органи зазнали кардинального реформування. Витоками нормативно – правового закріплення статусу правоохоронних органів за часів незалежності України є Конституція України, Закони України «Про міністерства і державні комітети Української РСР», «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про оперативно – розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» та інші.

Варто наголосити на істотних змінах у завданнях правоохоронних органів, до яких належить забезпечення законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, рівності, гласності та позапартійності.

2. Для того, щоб зрозуміти поняття, значення, зміст діяльності правоохоронних органів в механізмі забезпечення прав і свобод людини, необхідно зрозуміти та сформулювати понятійний апарат правоохоронних органів, який буде братись за основу в подальшому дослідженні теми дипломної роботи. Адже, на сьогодні в юридичній літературі немає єдиного підходу до розуміння правоохоронних органів. Виконання цього завдання ускладнюється відсутністю чіткого визначення таких базових понять, як «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи», «система правоохоронних органів», які широко вживаються не тільки у науковому обігу, а й в актах законодавства. Більш конкретно поняття правоохоронних органів визначене у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»:

«Правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань,

слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції».

3. Діяльність судових та правоохоронних органів по реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина закріплюється на конституційному рівні та поточним законодавством. Основою цієї системи є положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Окрім органів, що належать до структур загальної компетенції і мають серед своїх обов'язків забезпечення реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, існують органи спеціальної компетенції. До них належать судові та правоохоронні органи.

Конституція України (ст. 55) закріплює, що захист прав і свобод людини та громадянина здійснюється судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Виходячи з цього можна стверджувати, що судова гілка влади є одним із найефективніших засобів реалізації та захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина від правопорушень, а також має своїм завданням їх відновлення у разі порушення. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

В структурі механізму забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина поліція відіграє важливу роль завдяки своїй діяльності. Поліція повинна виконувати свої завдання неупереджено, у відповідності з діючим законодавством. Це означає, що забезпечуючи особисту безпеку

людині, захищаючи її права, поліція діє в межах своєї компетенції у точній відповідності з діючим законом. Порушення закону не може бути виправдано ніякими винятковими обставинами або вказівками посадових осіб. Для забезпечення громадського порядку працівники поліції повинні вжити заходів по припиненню правопорушень і викриттю правопорушників.

4. Законність – це правовий режим точного виконання чинних законів усіма суб'єктами права у сфері правотворчості і правореалізації, в інших сферах життєдіяльності людей, режим, за допомогою якого забезпечуються права і виконуються обов'язки людиною, державою і суспільством.

Результатом законності визначають правопорядок. Органи внутрішніх справ, охороняючи громадський порядок, захищаючи в межах своїх повноважень життя, здоров'я та свободу громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечують законність у нашій країні.

Законність – важливий принцип діяльності поліції. Цей принцип виражається як в правоохоронному характері самої діяльності поліції так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого та неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів.

Поліція зміцнює законність і правопорядок шляхом забезпечення безпеки громадян, охорони громадського порядку і громадської безпеки, здійснення нагляду за дотриманням громадянами та посадовими особами правил громадського порядку і громадської безпеки, попередження і припинення правопорушень та притягнення винних до відповідальності за вчинення протиправних дій. Дотримання законності в діяльності поліції особливо важливе, так як на неї покладено обов'язок попереджати та припиняти правопорушення. Поліція покликана захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, інтереси суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань. Поліція наділена широким колом прав щодо застосування примусових заходів. В зв'язку з цим не допускаються будь – які

порушення законності, так як це виступає порушенням конституційних принципів недоторканості особи, житла, таємниці листування, телефонних розмов, поштового, телеграфного та іншого зв'язку, свободи пересування на території України.

5. В умовах формування правової держави в Україні зростає значення правових інститутів, покликаних захищати права людини. Їх дієвість, значення для суспільства повинні розглядатися саме під кутом їх здатності забезпечувати проголошені і визнані свободи кожної людини. Побудувати демократичну державу без створення гарантій правового захисту неможливо, а для реалізації поставленої мети вкрай важливо забезпечити механізм функціонування такого специфічного правозахисного інституту як адвокатура. Від розвитку останньої великою мірою залежить рівень захищеності людини. Пріоритетність завдань і функцій, покладених на адвокатуру, вимагає, щоб вона була міцною незалежною, високопрофесійною.

Держава зобов'язана створити відповідні умови для її функціонування і забезпечення громадян висококваліфікованою правовою допомогою, у тому числі безкоштовною у встановлених законом випадках.

У будь – якій правовій державі адвокату належить особлива роль. Адвокат має діяти не тільки в інтересах клієнта, а й в інтересах утвердження верховенства права в цілому, гарантування і дотримання прав людини.

Адвокатура, не є правоохоронним органом, однак діяльність цього недержавного об'єднання безпосередньо пов'язана із правоохоронною діяльністю.

Сьогодні в умовах політичних і системних змін важливою є проблематика діяльності органів правосуддя та інших інституцій, що забезпечує реалізацію і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина «шляхом справедливого і неупередженого вирішення судами конфліктів на ґрунті реалізації норм права та інших справ, віднесених до їх відання, і винесення судових рішень, заснованих на законі». Відтак, одним із стратегічних завдань розвитку державності в Україні було і залишається проведення судово –

правової реформи, яка передбачає становлення в українській державі незалежних місцевих суддів, які мають стати основою гарантій прав людини, забезпечення соціальної стабільності та режиму законності в державі.

6. Реалізація конституційних положень, що проголошують Україну демократичною, соціальною і правовою державою, неможлива без усебічного зміцнення законності й правопорядку, забезпечення прав і свобод людини. У системі Міністерства внутрішніх справ України відбуваються серйозні зміни, удосконалюється їх структура і оновлюється правова база, покращується система підготовки кадрів, зміцнюється матеріально – технічна база, корегуються стратегія і тактика боротьби зі злочинністю. Суспільство і державу цікавить не тільки результат діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ (ОВС), а й те, як цей результат досягається. Вимога боротися за дотримання правопорядку законними методами і засобами стає особливо важливою, коли в Україні будуються правова держава і громадянське суспільство.

За роки становлення молодої української держави увага першочергово приділялася дослідженню проблем утвердження законності та дотримання прав і свобод людини під час розбудови правових основ незалежної України. Разом із тим існуючі наукові праці не вичерпують усієї складності накопичених проблем, а скоріше утворюють фундаментальну теоретичну базу для їх подальшого дослідження.

Проблеми забезпечення прав і свобод людини постійно привертали до себе увагу науковців, які досліджували різні аспекти теорії оперативно – розшукової діяльності. У наукових працях українських дослідників порушені й плідно вирішені важливі питання, що стосуються різних аспектів діяльності оперативних підрозділів ОВС. Їх праці стали науковим підґрунтям для спеціального аналізу проблем захисного характеру оперативно – розшукової діяльності, гарантованості конституційних прав і свобод громадян. Аналіз наукових праць і наведених точок зору фахівців щодо питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів

свідчить про те, що проведені дослідження стосувалися в основному лише окремих питань діяльності правоохоронних органів.

Таким чином, розроблення теоретичних і практичних проблем забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних напрямів сучасних наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, який потребує інтеграції знань багатьох галузей юридичних наук.

7. В діяльності поліцейських структур зарубіжних країн накопичено значний досвід щодо забезпечення та захисту прав людини, цей досвід може бути успішно використано з метою удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України, зрозуміло, із врахуванням вітчизняних економічних, політичних, соціально – культурних та інших реалій.

Усі держави пов'язані між собою міжнародним правом і права людини в кожній з них захищаються національним законодавством. Ступінь реалізації прав людини в державі значною мірою залежить від неухильного дотримання та виконання законів. Вищезгадані обставини дають нам підставу звернути увагу на те, що міжнародні стандарти, які стосуються захисту прав і свобод людини, у більшості випадків можуть бути безпосередньо спрямовані на регламентацію діяльності правоохоронних органів. Серед правоохоронних органів України важливе місце належить органам внутрішніх справ, зокрема такому їх підрозділу, як поліція.

Підтримання міжнародного миру й безпеки, єдність між країнами перебувають у прямій залежності від дотримання прав людини. Захист прав та свобод людини за законом, значимість принципу верховенства закону для такого захисту – ці фактори вказують на важливість професіоналізму в роботі правоохоронних органів, що означає ефективність і законність у їх діяльності.

Поліція зазвичай є ієрархічною та дисциплінарною структурою. Тому не дивно, що в різних країнах світу в поліцейських структурах склалась схожа атмосфера. Поліцейські структури різних країн дедалі частіше взаємодіють у боротьбі з міжнародною злочинністю, тероризмом. Поліцейські працюють разом із миротворчими місіями ООН, двосторонні угоди між країнами та

багатосторонні договори створені міжнародними організаціями, дозволяють поліцейським із різних країн обмінюватися інформацією та накопиченим досвідом.

Вивчення позитивного досвіду розвинених зарубіжних держав дає змогу використовувати більш ефективні методи захисту прав та свобод особи, якими користуються правоохоронні органи у своїй повсякденній роботі. Одержані емпіричні дані дозволяють сформулювати на його основі теоретичні положення та конкретні практичні рекомендації щодо поліпшення правоохоронної діяльності.

На підставі досвіду зарубіжних країн, в Україні має бути вироблена стратегія в галузі попередження порушень прав і свобод людини. Вона повинна передбачати різні заходи: забезпечення спільної зацікавленості держави, посадових осіб, фізичних осіб у забезпеченні прав і свобод людини; державний контроль за цією діяльністю; встановлення взаємодії поліції з населенням у розробці ефективних способів такого забезпечення; впровадження нових форм та методів забезпечення прав і свобод особи; зміцнення моральних цінностей та законності (виховання поваги до закону у всіх осіб); правове виховання через засоби масової інформації; підвищення рівня виконавчої дисципліни і посилення відповідальності за невиконання законів або певних розпоряджень на всіх рівнях; удосконалення законодавства відповідно до нагальних потреб суспільства; своєчасне інформування про зміни в законодавстві, роз'яснення його положень, пробудження інтересу до знання законів та їх неухильного виконання.

8. Незважаючи на закріплення прав людини як нормативних положень у міжнародних актах і законодавстві окремих держав, вони не отримують відповідного здійснення. Вочевидь, що одного приведення прав людини у статус правових норм недостатньо для того, щоб вони «працювали» в певному суспільстві, тому повинен існувати механізм їх реалізації.

Проблеми механізму реалізації та захисту прав і свобод людини в останній чверті XX – на початку XXI ст. набули, можна стверджувати без

перебільшення, світового, глобального значення і вийшли на перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку демократії у певній державі та у цілому світі.

Цей процес має як об'єктивне, так і суб'єктивне підґрунтя й зумовлений, з одного боку, історією становлення і розвитку світової цивілізації та її демократичних інститутів, а з іншого – волею «сильних світу цього» (окремих найбільш економічно і політично розвинутих держав і суспільств: США, Японія, Китай, Велика Британія, Німеччина, Франція), – спрямованою на створення єдиного світового порядку, побудованого на загальноприйнятній ідеї захисту прав людини та боротьби з тероризмом. Таке ставлення до цієї проблематики в світі є значною мірою об'єктивним та, на жаль, часто – густо має яскраве політичне забарвлення і залишатиметься таким ще багато років.

В Україні на сьогодні досить актуальною є проблема ефективного використання потенціалу Конституції для державотворчого процесу, втілення її приписів у реальне життя, визначення її чинників, які негативно впливають на реалізацію конституційних норм. Конституційні норми втілюються в Основному Законі здебільшого у вигляді норм – засад і є нормами узагальненого порядку. Вони деталізуються в поточному галузевому законодавстві, саме це дає можливість створити ефективний механізм реалізації функцій держави, захисту відповідних прав людини і громадянина.

Права і свободи людини, громадянина мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і юридично закріплені, визнаватися і охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, а головне – відповідати можливостям їх реалізації. Звідси, ефективне забезпечення принципу пріоритету прав і свобод людини прямо залежить від економічних, політичних, соціокультурних чинників, від домінуючої в суспільстві правової культури (і субкультур), яка впливає на здатність особи розуміти її правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні ціннісні орієнтації, навчитися вмілому їх використанню.

Однак в Україні права людини виступали та продовжують виступати

свого роду заручниками складних процесів державотворення, об'єктом системних політичних спекуляцій з боку практично усіх політичних сил, що значною мірою у суспільній свідомості нівелювало й саму цінність прав людини.

Такий знеособлений підхід формує соціальну відчуженість особи й громадянина, унеможлиблює вироблення реальної дієвої державної політики, і тим паче її реалізацію, створює несприятливі умови для розвитку потенціалу особистості й соціуму загалом. Адже в такому разі людина виступає засобом, а не ціллю діяльності держави.

На жаль, Україна ще не може похвалитися особливими досягненнями у галузі прав людини. Однак й те, що зроблено за часи незалежності, не може не викликати захоплення. Це, насамперед, новосформовані інститути захисту прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Конституційний Суд України та адміністративні суди тощо. Разом з тим, реалізація прав особистості – складне і багатогранне явище, що включає в себе не тільки діяльність правозастосовчих органів, а й активну діяльність самої особистості.

Підводячи підсумки про шляхи вдосконалення механізму безпосередньої реалізації прав і свобод потрібно зазначити, що існує необхідність вдосконалення процесуально – процедурної регламентації прав, реалізованих безпосередньо. Для забезпечення дотримання в державі прав і свобод людини та громадянина необхідно, щоб кожний громадянин високо усвідомлював важливість дотримання прав і свобод людини. Важливо, щоб проекти нормативно – правових актів, які вносяться до парламенту, а також зміни, які пропонуються внести до чинного законодавства, у жодному разі не звужували змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна діяльність ОВС у питаннях та відповідях. Навчальний посібник. Видання друге. – К.: ПП «Дірект – Лайн», 2014. – 236 с.
2. Адміністративно – правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина : [Навч. посіб.] / І.О. Ієрусалімова, І.О. Ієрусалімов, П.М. Павлик, Ж.В. Удовенко. – К.: Знання, 2007 р. – 223 с.
3. Бандурка О.М. Оперативно – розшукова діяльність: Частина 1 / О.М. Бандурка. – Х.: Вид – во Нац. ун – ту внутр. справ, 2002. – 244 с.
4. Бандурка О.М. Права і свободи людини та громадянина, судовий їх захист
/ О. М. Бандурка, О. А. Пушкін // Концепція розвитку законодавства України : матеріали наук. – практ. конф. (м. Київ, травень 1996 р.) / [за ред. В. Ф. Опришка]. – К.: Ін – т законодавства Верховної Ради України, 1996. – С. 17 – 23.
5. Барабаш Ю. Соціальні права громадян та можливості їх захисту Конституційним Судом України / Ю. Барабаш // Публічне право. – № 1. – 2011. – С. 15 – 21.
6. Баранкова В. Перспективи реформування нотаріату України: організаційний та процесуальний аспекти / В. Баранкова // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2009. – №4 (46). – С. 24 – 25.
7. Барікова І.О. Зміст конституційного права на судовий захист [Електронний ресурс] / І.О. Барікова // Міністерство юстиції України. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/8158>.
8. Білокінь Р.М. Поняття правоохоронних органів / Р.М. Білокінь // Вісник прокуратури. – 2011. – № 11. – С. 13 – 15.
9. Боняк В.О. Становлення та розвиток правоохоронних органів України: історико – правовий аспект: Матеріали міжкафедрального круглого столу
«Правоохоронна функція держави: теоретико – методологічні та історико –

правові підходи дослідження» (Харків, 23 жовтня 2012 р.) / В.О. Боняк. – Х.: ХНУВСУ, 2012. – С. 53 – 56.

10. Бородін І.Л. Адміністративно – правові способи захисту прав і законних інтересів громадян / І.Л. Бородін // Проблеми законності. – 2000. – № 44. – С. 113 – 116.

11. Бородін І.Л. Про права та свободи громадян як соціально – правові категорії / І.Л. Бородін // Держава і право. – 2003. – № 19. – С. 35 – 39.

12. Булгакова М. Реалізація права на соціальний захист в Україні: проблемні аспекти // Експертно – дорадчий центр «Правова аналітика». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://legalanalytics.com.ua/uk/component/content/article/73-socprava.html>.

13. Гель А.П. Судові та правоохоронні органи України: Навч. посібн. / А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.

14. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук. – практ. семінару, м. Харків, 9 груд. 2010 р. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого ; редкол.: Ю.П. Битяк, І.В. Яковюк, Г.В. Чапала. – Х.: НДІ держ. буд – ва та місц. самоврядування, 2010. – 251 с.

15. Грохольський В.Л. Система принципів оперативно – розшукової діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 1.00.06 «Оперативно – розшукова діяльність» / В. Л. Грохольський. – К., 1999. – 16 с.

16. Грохольський В.Л. Реалізація і дотримання конституційних принципів в оперативно – розшуковій діяльності / В.Л. Грохольський // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 3. – С. 29 – 35.

17. Губанов А.В. Полиция Запада: основы деятельности по охране правопорядка. – М.: ВНИИ МВД РФ, 1993. – 158 с.

18. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2 т. / Д.І. Дорошенко. – Т. 1. – К. : Глобус, 1991. – 238 с.

19. Жильнікова Н.Д. Реалізація прав людини і громадянина в контексті

принципу верховенства права // Науково – практична інтернет конференція «Актуальна юриспруденція» – 04.10.2011.

20. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства ЄЕС; Кодекс, Міжнародний документ від 01.10.1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_343

21. Калинюк Н.М. Тактика проведення очної ставки: дис. канд. юрид. наук:

12.00.09 / Н.М. Калинюк. – К., 2012. – 233 с.

22. Карпачова Н.С. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні : доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Н. С. Карпачова ; ред. О. Кузьміна, Н. І. Карпачова. – К., 2008. – 400 с.

23. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.berezhnaya.com.ua/publications/

24. Козаченко І.П. Правові морально – етичні та організаційні основи оперативно – розшукової діяльності: монографія / І.П Козаченко, В.Л. Регульський. – Л.: ЛГВС, 1999. – 219 с.

25. Козаченко І.П. Дотримання прав і свобод людини у проведенні тимчасових і виняткових оперативно – розшукових заходів / І.П. Козаченко // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2000. – № 1 (1). – С. 161 – 169.

26. Козаченко І.П. Проблеми правових відносин і законності в оперативно – розшуковій діяльності / І. П Козаченко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2000. – № 3. – С. 49 – 53.

27. Колесніченко В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України // Українська правда. – 09.02.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b57204>.

28. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-Вр>

29. Кравченко Ю.Ф. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності міліції / Ю.Ф. Кравченко // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. – Вип. 11. – С. 3 – 9.

30. Кравченко Ю.Ф. Свобода як постулат / Ю.Ф. Кравченко // Право і Безпека. – 2003. – № 4. – С. 3 – 9.

31. Кравченко Ю.Ф. Свобода як принцип демократичної правової держави: монографія / Ю.Ф. Кравченко. – Х.: Вид – во Нац. ун – ту внутр. справ, 2003. – 406 с.

32. Крылов В.С. Полиция США. Основные черты организации и деятельности: Учеб пособ. – М.: МВШ МВД СССР, 2003. – 80 с.

33. Курочка М.І. Законність в оперативно – розшуковій діяльності та прокурорський нагляд за її дотриманням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 «Оперативно – розшукова діяльність» / М.І. Курочка. – К., 2000. – 19 с.

34. Курочка Н.И. Актуальные вопросы прокурорского надзора за законностью оперативно – розыскной деятельности / Н.И. Курочка // Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю. – 1999. – № 3. – С. 46 – 53.

35. Литвинов О.М. Адміністративно – територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: дис. канд. юрид. Наук: 12.00.07 / О.М. Литвинов. – Х., 2002. – 276с.

36. Мальцевич М. Тип правового регулювання як фактор реалізації конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина // Віче. – 2011. –

№24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2889/>.

37. Негодченко А.В. Проблемы использования зарубежного опыта в деятельности органов внутренних дел Украины по защите прав и свобод человека // Проблемы развития образования, юридической науки и практики: Матер. науч. – практ. конф., посв. 45 – летию Академии МВД Республики Беларусь (Минск, 24 – 25 марта 2003 г.). – Мн., 2003. – С. 39 – 46.

38. Негодченко О.В. Забезпечення прав та свобод людини органами

внутрішніх справ України: монографія / О.В. Негодченко. – Д.: Поліграфіст, 2002. – 416 с.

39. Негодченко О.В. Організаційно – правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини: монографія / О.В. Негодченко. – Д.: Вид – во Дніпропетр. ун – ту, 2003. – 448 с.

40. Никифорчук Д.Й. Контрольована поставка наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів / Д.Й. Никифорчук // Науковий вісник НАВСУ. – 2002. – Ч. 2. – № 1. – С. 92 – 97.

41. Олійник А.Ю. Конституційно – правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 470с.

42. Осадчий В.І. Про поняття «правоохоронні органи» у вузькому та широкому розумінні / В.І. Осадчий // Право України. – 1999. – № 7. – С. 71 – 72.

43. Панталієнко Я.П. Нотаріальна форма та процедура. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

44. Пильгун Н.В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні / Н.В. Пильгун, М.В. Рошук // Науковий вісник Ужгород. нац. ун – ту. – 2014. – Вип. 26. – С. 40 – 43.

45. Півненко В.П. Прокурорський нагляд в Україні: Навч. посібн. / В.П. Півненко. – Х., 2008. – 304 с.

46. Піскун С.М. Завдання прокурорського нагляду за дотриманням законності в оперативно – розшуковій діяльності міліції / С.М. Піскун // Науковий вісник Юридичної академії МВС. – 2003. – № 1. – С. 91 – 96.

47. Піскун С.М. Організація та здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів в оперативно – розшуковій діяльності органів внутрішніх справ: наук. – практ. посіб. / С.М. Піскун. – Х.: Вид – во ХНУВС, 2003. – 50 с.

48. Піскун С.М. Прокурорський нагляд за додержанням законності в діяльності органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю (теоретичний аспект) /

С.М. Піскун // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 21. – С. 78 – 82.

49. Повість врем'яних літ. Літопис (За Іпатським списком) / [пер. з давньоруської, післяслова, коментар В.В. Яременка]. – К. : Рад. письменник, 1990. – 558 с.

50. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

51. Про Національну поліцію Верховна Рада України; Закон від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

52. Про основи національної безпеки України Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

53. Пчолкін В.Д. Теоретико – правові проблеми оперативно – розшукової діяльності в Україні / В.Д. Пчолкін // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 5. Кримінально – правові науки. – Х.: Право, 2008. – С. 431 – 449.

54. Разметаєва Ю.С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: моногр. / Ю. С. Разметаєва. – Х.: Финарт. – 196 с.

55. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядк [...] ООН; Резолюція, Міжнародний документ, Кодекс від 17.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_282

56. Руденко М.В., Говоруха М.М., Рибалко Г.С. Судова влада та правоохоронні органи України: навч. пос. / М.В. Руденко, М.М. Говоруха, Г.С. Рибалко – Х.: Харків Юридичний, 2007. – 627 с.

57. Руська правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / [упоряд. С. Юшков]. – К.: Вид – во НАН України, 1935. – 193 с.

58. Савченко А.В. Федеральні правоохоронні органи США: місія,

організаційна структура та застосування кримінального законодавства. –К.: «Текст», 2003. – 122 с.

59. Сервецький І.В. Проблеми теорії оперативно – розшукових заходів / І.В. Сервецький // Науковий вісник НАВСУ. – 2002. – № 3. – Ч. 2. – С. 51 – 59.

60. Сиза Н. Суди і кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини / Н. Сиза. – К. : Українська видавнича спілка, 2000. – 120 с.

61. Сіренко В. Сучасний стан реалізації основних прав і свобод людини та громадянина в Україні / В. Сіренко // Право України. – 2009. – №4. – С. 22–28.

62. Січкарь В.О. Забезпечення прав і свобод людини поліцейськими структурами світу: історичний аспект// Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, Таврія 2006. – Вип. 9 – 332 с. – С.94 – 98.

63. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручн. / О.Ф. Скакун. – Х., 2001. – 656 с.

64. Скрипнюк О. Правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина

в процесі реалізації державного управління / О. Скрипнюк // Право України. – 2007. – № 4. – С. 3 – 4.

65. Статути Великого князівства Литовського: в 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Т. III: Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 1. – О.: Юрид. літ., 2002. – 672 с.

66. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Навч. посібн. / Відп. ред. Я.Ю. Кондратьєв. – К., 2002. – 320 с.

67. Сухонос В.В. Взаємодія прокуратури з правоохоронними органами в умовах розбудови Україною правової, незалежної, демократичної держави / В.В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 25 – 27.

68. Сущенко В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні / В. М. Сущенко // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2012. – Т. 129. – С. 28 – 32.

69. Тацій В. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України // Право України. – 2010. – № 10. – С.48 – 59.

70. Тацій В.Я. Прокуратура та органи правопорядку в системі правоохоронних органів // Вісник прокуратури. – 2013. – № 3. – С. 3 – 15.

71. Тимченко С.М. Судові, правоохоронні та правозахисні органи: навч. посібник для студентів юридичних вузів. – К.: Юрінком Інтер., 2001. – 347 с.

72. Тихомиров М.Н. Соборное уложение 1649 года / М.Н. Тихомиров, П.П. Елифанов. – М.: Изд – во Моск. ун – та, 1961. – 346 с.

73. Токарев Г. Збройний конфлікт на сході України в аспекті дотримання прав людини // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. – 31.10.2014. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.khpg.org/pda/index.php?id=1414750772>.

74. Шилін М.О. Проблеми визначення поняття «правоохоронні органи», назви і структури відповідної навчальної дисципліни у сфері юридичної освіти /

М.О. Шилін // Проблеми законності. – 2007. – Вип. 92. – С. 138 – 145.

75. Щур Марія. Українців Сходу залякують, вони живуть в атмосфері страху – звіт ООН // Радіо свобода. – 19.06.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25427569.html>.